

1. ÚVOD

Cílem mé diplomové práce je vymezit postavení poškozeného v trestním řízení, jednotlivé instituty s jeho postavením související a také stručně shrnout slovenskou právní úpravu poškozeného. Diplomovou práci jsem rozdělila celkem do 12 kapitol, přičemž těžiště mé diplomové práce bude spočívat v podrobné analýze nejdůležitějších a také nejrozporuplnějších práv poškozeného, tedy v analýze institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním, jakož i v rozboru žádosti o informace o nebezpečném obviněném, přičemž se též také podrobněji zaměřím na překážky v uplatňování práv poškozeného.

V první kapitole mé diplomové práce vymezím postavení poškozeného v trestním řízení, který je jak subjektem, tak i samostatnou a nezávislou stranou trestního řízení, bez ohledu na to, zda má či nemá nárok na náhradu škody, dále zákonnou definici poškozeného včetně definice negativní a pojem oběti trestného činu. V další kapitole se budu zabývat i stručným historickým vývojem postavení poškozeného, přičemž zároveň v rámci jednotlivých kapitol diplomové práce poukážu na nejvýznamnější změny právní úpravy postavení poškozeného, čímž se budu snažit vytvořit prostor k lepšímu posouzení pozitiv či negativ dřívější i stávající právní úpravy.

Další kapitolu věnuji překážkám v uplatňování práv poškozeného, kde se zaměřím především na institut mimořádně vysokého počtu poškozených. Práva poškozeného ve své práci rozdělím na ta, která jsou vlastní všem poškozeným bez ohledu na jejich nárok na náhradu škody, a to dle jednotlivých stadií trestního řízení, a dále na práva, která náleží pouze poškozenému s nárokem na náhradu škody.

Samostatné kapitoly věnuji, dle mého názoru, nejrozporuplnějším institutům dotýkajícím se postavení poškozeného, tedy trestnímu stíhání se souhlasem poškozeného a žádosti o informace o nebezpečném obviněném. V dalších kapitolách také stručně vymezím rozhodnutí o návrhu na náhradu škody a institut odklonů (konkrétně narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání).

V závěrečných kapitolách se budu zabývat srovnáním postavení poškozeného dle české právní úpravy s úpravou slovenskou, kde poukáži jak na shodné, tak odlišné prvky obou těchto úprav. Do diplomové práce začlením také návrhy de lege ferenda, přičemž v rámci jednotlivých kapitol se rovněž budu snažit poukázat na vlastní názory a návrhy na zdokonalení stávající právní úpravy.

Největší pozornost na zdokonalení právní úpravy týkající se postavení poškozeného by dle mého názoru měla být věnována institutu mimořádně vysokého počtu poškozených,

institutu souhlasu s trestním stíháním a poskytování informací o nebezpečném obviněném. V rámci své diplomové práce se také budu snažit poukazovat na nerovné postavení mezi poškozeným a obviněným, kdy obviněnému je často poskytována větší ochrana jeho zájmů, a to především přiznáním více práv obviněnému než samotnému poškozenému.

Ve své diplomové práci budu nejvíce užívat tyto metody výzkumu: analýzu právního textu, metodu komparativní, systematickou, popisnou, přičemž v kapitole věnující se historickému vývoji poškozeného užiji též metodu historickou.

Diplomovou práci jsem zpracovala k datu 31. března 2011 včetně použitých a v dané době aktuálních právních předpisů, právní literatury a judikatury, které uvádím v přehledu použité literatury a hodnotím je velmi kladně. Velkou pomůckou mi byla především kniha J. Jelínka „Poškozený v českém trestním řízení“, díky které jsem získala ucelený pohled na možnosti zdokonalení právní úpravy poškozeného. Ve výběru odborných statí mi velmi pomohla Výběrová bibliografie článků z trestního práva z let 1997 – 2005, jejímž autorem je F. Ščerba.

Téma mé diplomové práce předčilo mé očekávání. Vzhledem k omezenému rozsahu diplomové práce jsem však zvolila stručnější formu, ačkoli by bylo možné učinit obsáhlejší rozbor dané problematiky.

2. POSTAVENÍ POŠKOZENÉHO V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

2.1. Subjekty a strany trestního řízení

Poškozený je jak subjektem, tak i stranou v trestním řízení. Pro vysvětlení postavení poškozeného v trestním řízení je nutno nejprve stručně vymezit oba tyto pojmy.

„Subjekty trestního řízení rozumíme ty činitele, kteří mají a vykonávají vlastním jménem vliv na průběh řízení, a kterým zákon dává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva, nebo ukládá určité procesní povinnosti.“¹

Z uvedené definice vyplývá, že subjekty trestního řízení jsou orgány činné v trestním řízení, kterými jsou dle ust. § 12 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TŘ“ nebo „trestní řád“) soud, státní zástupce a policejní orgány a dále osoba, proti níž se řízení vede (dle stadia řízení podezřelý, obviněný, obžalovaný, odsouzený – srov. ust. § 12 odst. 7, 8, 9 TŘ), zúčastněná osoba, osoby s tzv. samostatnými obhajovacími právy (zákonný zástupce, opatrovník, příbuzní obviněného v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel a druh), probační úředník a v řízení ve věcech mladistvých orgán sociálně-právní ochrany dětí. Není sporu, že poškozený patří také mezi subjekty trestního řízení, a to právě kvůli jeho poměrně rozsáhlým procesním právům a povinnostem v trestním řízení zakotveným v trestním řádu.²

Subjektem trestního řízení jsou i obhájce, znalec, tlumočník a svědek, a to tehdy, pokud v rámci trestního řízení dle shora uvedené definice vykonávají vliv na průběh řízení vlastním jménem, k čemuž mají procesní práva, případně uloženy procesní povinnosti. Obhájce je tedy subjektem, pakliže v rámci trestního řízení uplatňuje nárok na svou odměnu za obhajobu obviněného. Tlumočník, znalec a svědek jsou subjekty trestního řízení při nárokování tlumočného, znalečného a svědečného.³

Od subjektu trestního řízení je tedy nutné odlišovat stranu v trestním řízení, kterou je dle ust. § 12 odst. 6 TŘ *„ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce a společenský zástupce,⁴ stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek.“*

¹JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 180.

²JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 165.

³JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 165 - 166.

⁴Společenský zástupce již není subjektem trestního řízení, neboť tento institut byl zrušen zákonem č. 265/2001 Sb.

Jinou osobou, která má stejné postavení jako strana, je například svědek, který uplatnil nárok na svědečné (srov. ust. § 104 TŘ), znalec, který uplatnil nárok na znalečné (srov. ust. § 111 TŘ), příbuzní obžalovaného, kteří podali návrh na obnovu řízení (srov. ust. § 280 odst. 3 TŘ) nebo návrh na zahlázení řízení (srov. ust. § 363 TŘ), ředitel věznice, který podal návrh na podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (srov. ust. § 331 odst. 1 TŘ), zdravotnické zařízení, které učinilo návrh na propuštění z ochranného léčení (srov. ust. § 353 TŘ), výchovné zařízení, které podalo návrh na propuštění z ochranné výchovy (srov. ust. § 84 ZSM), zájmové sdružení občanů, které podalo návrh na zahlázení odsouzení (srov. ust. § 363 TŘ).⁵ Stranami trestního řízení jsou také osoby, které podaly opravný prostředek, k čemuž byly oprávněny.⁶

Strana trestního řízení je tudíž oproti subjektu trestního řízení nepochybně užším pojmem, neboť postavení strany není přiznáno všem subjektům trestního řízení, ale pouze těm, kteří mají právo uplatňovat nebo podporovat obžalobu, případně mají právo proti obžalobě ohajovat sebe či jiného.⁷

Zákonná definice strany trestního řízení se setkává s kritikou, neboť zcela neodpovídá skutečnosti, tedy že stranou se subjekt stává až v řízení před soudem, nikoli v předsoudním stadiu řízení, což vyplývá mimo jiné z toho, že strana má právo vystupovat před soudem, uplatňovat zde procesní návrhy a vyjadřovat se k provádění všech úkonů, které tvoří základ meritorního rozhodnutí, případně se na nich i jinak podílet (srov. ust. § 215 odst. 2 TŘ). Uvedené zmiňuje trestní řád pouze v souvislosti se státním zástupcem a společným zmocněncem. Výjimkou z uvedené vazby postavení strany trestního řízení na řízení před soudem je předsoudní řízení, ve kterém rozhoduje soudce.⁸

Z povahy trestního řízení vyplývá, že hlavními stranami trestního řízení před soudem jsou obviněný a státní zástupce. Přestože poškozený není hlavní stranou trestního řízení, má stejně jako tyto strany zájem na výsledku trestního řízení, a proto vystupuje zcela samostatně a nezávisle. Uvedené platí i pro vztah státní zástupce – poškozený, neboť jejich zájmy v daném řízení nemusí být vždy totožné.⁹

⁵MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 164 - 165. Shodně též JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 182.

⁶ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 159.

⁷MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 164. Shodně též JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 181.

⁸JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 182.

⁹JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 183. Shodně také RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 235.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že poškozený je subjektem trestního řízení, jakož i samostatnou a nezávislou stranou trestního řízení, kterou se však obvykle stává až v řízení před soudem, z čehož mu plynou rozsáhlá procesní práva a povinnosti. Poškozený je navíc procesní stranou bez ohledu na to, zda má či nemá nárok na náhradu škody (k uvedenému více viz kapitola 2.3.).

2.2. Zákonná definice poškozeného

Poškozený je v ust. § 43 odst. 1 TŘ definován jako „*ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda.*“ Tato definice se vztahuje na všechna stádia trestního řízení.¹⁰ (Pro pochopení zákonné definice poškozeného níže uvádím definice jednotlivých pojmů v ní užitých.)

Trestným činem se rozumí dle ust. § 13 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TrZ“), „*protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně,*“ přičemž dle ust. § 14 odst. 1 TrZ se „*trestné činy dělí na přečiny a zločiny*“.

Dle ust. § 122 TrZ je ublížením na zdraví „*takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření*“. Aby se jednalo o ublížení na zdraví, není nutné, aby poškozené osobě zůstaly trvalé následky.¹¹

Majetkovou škodou je dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Odon 15/96 ze dne 31. 1. 1996 „*majetková újma vyjádřitelná v penězích, která se projevuje buď jako skutečná škoda nebo jako ušlý zisk.*“ Mezi majetkovou škodu patří například i náklady léčení, dávky nemocenského a důchodového pojištění, jakož i bolestné či náhrada za ztížení společenského uplatnění (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1970, sp. zn. Spj 87/70). Majetkovou škodou však není například dlužné výživné, ani hodnota úplatku poskytnutého v rámci trestného činu přijímání úplatku.¹²

Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. Pls 3/6 ze dne 22. 2. 1967 se morální škodou míní „*škodlivý zásah do práv a zájmů dotyčného subjektu, které jsou chráněny zákonem, i když takový škodlivý zásah nemá za následek vznik nároku na náhradu škody.*“

¹⁰JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 21.

¹¹MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 269.

¹²JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 23.

Morální škoda bude způsobena např. trestnými činy proti lidské důstojnosti, trestnými činy proti pořádku ve věcech veřejných, trestnými činy hrubě narušujícími občanské soužití.“ Poškozeným, jenž utrpěl morální škodu, je tedy například osoba pohlavně zneužívaná, osoba, která byla ve své funkci veřejného činitele pomluvena, či osoba, která byla hrubě uražena.¹³

Jinou škodou se rozumí převážně „*škoda způsobená na právech (srov. např. § 209, § 231, § 232, § 235 a násl. TrZ), která vzniká také např. jednáním pachatele proti životu nebo zdraví, event. proti majetku, které je z hlediska stadií vývoje trestného činu toliko přípravou (§ 7 odst. 1 TrZ) nebo pokusem (§ 8 odst. 1 TrZ). Takovým jednáním jsou ohroženy společenské vztahy týkající se života, popř. zdraví občana, proti němuž útok směřoval, nebo společenské vztahy týkající se jeho majetku.*“¹⁴ Jinou škodou je tudíž také škoda, která vznikla ve stádiu pokusu či přípravy trestného činu. Tuto skutečnost odůvodňuje A. Růžek¹⁵ tím, že i přestože nedošlo k zamýšlenému následku majetkové škody, či ublížení na zdraví, došlo k ohrožení těchto společenských vztahů. S jeho názorem se plně ztotožňuji.

Od pojmu jiná škoda uvedeného v trestním řádu je třeba odlišovat pojem jiná škoda uvedený v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZPr“), v němž se jedná o pojem hmotněprávní vyjadřující majetkovou škodu, o jejíž náhradu může žádat poškozený i nad rámec skutečné škody, ale taktéž pojem ušlý zisk užívaný jak v právu občanském, tak i právu obchodním.¹⁶

Obecně poškozený může uplatňovat pouze náhradu škody majetkové v širším smyslu, tj. škody vyjádřitelné v penězích, a to bez ohledu na to, zda by o ní byl jinak oprávněn rozhodovat soud či jiný orgán (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 8. 1962, sp. zn. Tz 2/1962).

Ať již poškozenému vznikla škoda majetková, morální nebo jiná, případně mu bylo ublíženo na zdraví, musí být tato škoda vždy způsobena trestným činem, pro který je obviněný, resp. obžalovaný, stíhán, přičemž na právním posouzení skutku, pro nějž je obviněný stíhán, nezáleží (srov. rozhodnutí Vyššího vojenského soudu ze dne 5. 9. 1961 sp. zn. To 46/1961, dále rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 17. 8. 1973 sp. zn. 5 Tz 49/73). Z uvedeného rozhodnutí tudíž vyplývá, že mezi trestným činem, respektive

¹³JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 24.

¹⁴ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 311.

¹⁵RŮŽEK, Antonín. *Obžalovací zásada v čs. trestním řízení*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1964. s. 99 – 101.

¹⁶ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 311.

skutkem¹⁷, a škodou způsobenou poškozenému musí existovat příčinná souvislost. Příčinná souvislost je vztah mezi trestným činem a způsobenou škodou jako objektivním následkem činu pachatele. Příčinná souvislost nesouvisí se zaviněním pachatele, jelikož je nezávislá jak na vůli, tak na vědomí pachatele.¹⁸ Uvedenou příčinnou souvislost zkoumá soud, který v případě, že není naplněna, vysloví usnesení, že osobu jako poškozeného k hlavnímu líčení nepřipouští (srov. ust. §206 odst. 3 TŘ). O uvedeném musí být poškozený poučen dle ust. § 46 TŘ.

Poškozeným může být fyzická osoba, právnická osoba, a to i Česká republika jako stát (k uvedeným pojmům blíže v části první, hlavě druhé občanského zákoníku).¹⁹

Poškozeným je také osoba, která se necítí být trestným činem poškozena či nemá zájem na trestním stíhání pachatele, avšak objektivně jí škoda skutečně způsobena byla. Nezájem poškozeného na trestním stíhání pachatele tedy nemá vliv na trestní stíhání, jelikož poškozený není žalobcem, dispoziční právo je mu přiznáno pouze dle ust. § 163 odst. 1 TŘ.²⁰ V uvedeném smyslu se vyjádřil také Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 8 Tdo 237/2010, který judikoval, že *„za poškozeného podle § 43 TŘ je přitom třeba považovat i toho, kdo nechtěl, aby bylo proti osobě mu blízké zahájeno trestní stíhání. Pokud totiž z jiných důvodů dojde k zahájení trestního stíhání konkrétní osoby (např. proto, že ve věci byli i jiní poškození, kteří dali souhlas s trestním stíháním), má uvedená osoba právo na náhradu škody způsobené trestným činem, byť nedala souhlas s trestním stíháním (ust. § 163 odst. 1 TŘ).“*

Nárok na náhradu škody způsobené trestným činem třetí osobě nebo cizí právnické osobě zaviněným porušením povinností při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním může v adhezním řízení uplatnit pouze právnická osoba nebo fyzická osoba (zaměstnavatel), u níž je zaměstnanec v době způsobení škody v pracovním poměru. Poškozené třetí osobě nebo cizí právnické osobě v takovém případě nárok na náhradu škody vůči zaměstnanci nenáleží; své nároky může uplatňovat pouze vůči zaměstnavateli, u něhož byl pachatel v době činu zaměstnancem, nikoli však v trestním řízení proti takovému pachateli (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19. 6. 1968, sp. zn. 2 Tz 10/68).

¹⁷Dle ust. § 11 odst. 2 a § 12 odst. 12 TŘ se skutkem rozumí také dílejší útok pokračujícího trestného činu.

¹⁸ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 315.

¹⁹ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 312.

²⁰JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 29.

2.2.1. Negativní definice poškozeného

Trestní řád stanoví v ust. § 43 odst. 2 také negativní definici²¹ poškozeného, dle které se „za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem“. Důvodová zpráva začlenění tohoto ustanovení odůvodnila tak, že se za poškozeného nebudou považovat osoby trestným činem dotčené jen zprostředkovaně, ani ty, které se jen domnívají, že jsou poškozenými. Teorie se neshoduje, zda je tato negativní definice omezením pojmu poškozeného,²² nebo pouze zabráněním příliš širokému výkladu pojmu poškozeného²³. Dle mého názoru se jedná o jednoznačné omezení pojmu poškozeného, neboť toto ustanovení výslovně upravuje, kdo není poškozeným.

Teorie se však shoduje, že omezení širokého pojmu poškozeného představuje institut narovnání, v jehož rámci není možné, aby práva poškozeného přecházela na jeho právního nástupce (více viz kapitola 9.1.).²⁴

Omezení definice poškozeného přineslo dle mého názoru pozitiva, jelikož tak jsou z postavení poškozeného vyloučeny osoby mající subjektivní názor o jejich postavení poškozeného, a to nejen v hlavním řízení postupem dle ust. § 206 odst. 3 TR. Může však dojít také k situaci, kdy bude tato složitá prejudiciální otázka týkající se existence příčinné souvislosti mezi trestným činem a způsobenou škodou, a tudíž i postavení poškozeného, vyřešena na počátku řízení, kdy ještě nejsou provedeny důkazy, nesprávně. V souvislosti s touto skutečností považuji za nedostatek právní úpravy to, že je o tomto rozhodováno, oproti usnesení v hlavním líčení, neformálně, a tudíž tak neexistuje proti tomuto opravný prostředek.²⁵

²¹ K omezení pojmu poškozeného také více viz kapitola 4.

²² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 244.

²³ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 268.

²⁴ MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 269.

²⁵ JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 113 – 114.

2.3. Poškozený s nárokem a bez nároku na náhradu škody

Poškozené můžeme členit do dvou kategorií, a to na poškozené, kteří nemohou žádat náhradu škody, tedy poškozené dle ust. § 43 odst. 1 TŘ, a poškozené s tímto právem dle ust. § 43 odst. 3 TŘ, kteří jsou subjekty adhezního řízení.

Adhezní řízení je součástí trestního řízení, ve kterém je projednáván nárok poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem. „*Netvoří však samostatnou časově i formálně oddělenou část řízení před soudem, ale splývá s ním, zejména pokud jde o dokazování.*“²⁶

Za zajímavé považuji, že postavení poškozeného v trestních řádech z roku 1950, jakož i z roku 1956 bylo podstatně užší, jelikož za poškozeného nebyla považována osoba, která nemohla uplatňovat nárok na náhradu jí způsobené škody, přičemž v současné právní úpravě se procesní stranou rozumí i takový poškozený, který je bez tohoto nároku a i přesto může ovlivňovat řízení se snahou dostat spravedlivému rozsudku.²⁷ Poškozený je tedy procesní stranou bez ohledu na to, zda má či nemá nárok na náhradu škody.²⁸

Postavení poškozeného je nepochybně širší než postavení subjektu adhezního řízení, jelikož za poškozeného se považuje i ten, komu byla například škoda již plně uhrazena, a to ať již před zahájením trestního řízení například zdravotní pojišťovnou (postavení poškozeného v tomto případě má příslušná zdravotní pojišťovna, která škodu uhradila - srov. rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 1. 1997 sp. zn. 27 To 22/1997), nebo v jeho průběhu, přičemž taková osoba již nemůže být subjektem adhezního řízení.

Subjektem adhezního řízení je i právní nástupce²⁹ poškozeného, tedy nikoli sama osoba poškozená, vzhledem k tomu, že právo na uplatnění nároku na náhradu škody přechází na právního nástupce v případě smrti fyzické osoby a zániku právnické osoby bez likvidace. Subjektem adhezního řízení by však nebyl právní nástupce, pokud byly nároky na náhradu škodu osobního charakteru.³⁰

S pojmem poškozený bývá někdy zaměňován pojem oběti trestného činu. Pojem oběti definuje zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti,

²⁶JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 25.

²⁷JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 21.

²⁸LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Příručka ministerstva spravedlnosti. Praha: SEVT, a. s., 1994 s. 11.

²⁹Uvedené se však nevztahuje na řízení o narovnání (srov. ust. § 306 TŘ).

³⁰JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 26.

ve znění pozdějších předpisů, jako fyzickou osobu, které byla trestným činem způsobena škoda na zdraví a osobu, kterou zemřelý následkem trestného činu vyživoval, či vyživovat měl.³¹

Pojem oběť tak není totožný s pojmem poškozený, jedná se o pojem širší v tom smyslu, že oběť trestného činu nemusí být přímo trestným činem dotčena, ale postačí, je-li jí trestným činem způsobena újma zprostředkovaně. Oběti proto mohou být nejbližší příbuzní poškozeného, jakož i osoby, které byly odkázány na péči poškozeného, vznikla-li jim tím újma. Újmou oběti může být i újma psychická, například strádání emocionální, ale i veškeré těžkosti způsobené trestním řízením.³²

V některých konkrétních případech je však postavení poškozeného širší oproti postavení oběti, a to například v tom, že poškozeným může být i osoba právnická (srov. kapitolu 2.2.).³³

Pro postavení oběti trestného činu je podstatné, že došlo ke spáchání trestného činu, kterým jí byla způsobena újma mající za bezprostřední následek zhoršení jejího sociálního postavení, přičemž není na rozdíl od poškozeného nutné, aby byla známa osoba pachatele.

Ze shora uvedeného tedy vyplývá, že poškozený je subjektem i stranou trestního řízení, kterému bylo spácháním trestného činu ublíženo na zdraví nebo způsobena majetková, morální či jiná škoda, přičemž vzniklá újma je způsobena zaviněním pachatele a její vznik je v příčinné souvislosti s trestným činem.

Domnívám se, že pojem poškozeného je v současné právní úpravě vymezen správně a dostatečně široce, čemuž nasvědčuje i ta skutečnost, že se tato definice již od roku 1961 nezměnila. I přesto se však vyskytují návrhy na rozšíření definice poškozeného, dle kterých by se poškozeným rozuměl i ten, komu by byla způsobena „*jakákoli škoda*“. S tímto názorem se neztotožňuji, jelikož takovéto široké vymezení poškozeného by znamenalo prakticky „*neohraničitelnost*“ definice poškozeného a nepřímého dotčení jeho práv, jakož i zpomalení trestního řízení.³⁴

Za velmi zajímavý a zcela jistě také přínosný považuji návrh J. Jelínka,³⁵ aby bylo vydáváno rozhodnutí o tom, zda určitá osoba je či není poškozeným, přičemž proti tomuto rozhodnutí, vydávanému orgánem činným v trestním řízení, by byla přípustná stížnost

³¹MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 270.

³²OSMANČÍK, Otakar. K problematice obětí trestných činů. *Bílý kruh nebezpečí*. Praha, 1996, s. 7.

³³OSMANČÍK, Otakar. K problematice obětí trestných činů. *Bílý kruh nebezpečí*. Praha, 1996, s. 7.

³⁴Shodně také GRUS, Zdeněk. Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 7, s. 203.

³⁵JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 114.

dotčené osoby. Tento návrh je dle mého názoru pozitivní zejména z toho důvodu, že současná právní úprava neumožňuje přezkoumávat rozhodnutí o tom, zda osoba je či není poškozená, jelikož toto rozhodnutí není vydáno v rámci formálního procesu.

3. HISTORICKÝ VÝVOJ POSTAVENÍ POŠKOZENÉHO

V této kapitole své diplomové práce bych se ráda věnovala souhrnu historického vývoje postavení poškozeného. V následujících kapitolách se však také pro dokreslení jednotlivých institutů v případě potřeby zmíním o historických souvislostech.

3.1. Právní úprava dle zákona č. 119/1873 ř. z.

Právní postavení poškozeného podle tohoto právního řádu bylo odlišné podle toho, zda byl spáchán delikt stíhaný z moci úřední, nebo delikt, jehož stíhání stát vyhradil soukromé žalobě.³⁶

V rámci deliktů stíhaných z moci úřední se mohl v souladu s ust. § 47 tohoto trestního řádu ten, komu bylo ublíženo na jeho právech trestným činem stíhaným veřejnou žalobou, připojit se svými soukromoprávními nároky, které musely mít povahu hmotné škody, k trestnímu řízení a stát se soukromým účastníkem. Poškozený se tedy k trestnímu řízení připojoval jako soukromý účastník a byl stranou trestního řízení. O zahájení hlavního líčení měl soud povinnost poškozeného vyrozumět (srov. ust. § 365 tohoto trestního řádu).

Mezi práva poškozeného náležely dle ust. § 47 tohoto trestního řádu spolupráce se státními zástupci a soudci ohledně skutečností týkajících se skutkového stavu věci a odůvodnění nárokované náhrady škody, právo nahlížet ve spise, a to i v přípravném řízení, být vyrozuměn o hlavním líčení, právo být poučen, že v případě nedostavení se budou ze spisu čteny jeho návrhy, klást otázky svědkům a znalcům, dále možnost řeči v rámci hlavního líčení, právo učinit závěrečný návrh a zejména učinit návrh na náhradu škody, o němž mělo být rozhodnuto. Poškozený byl dále oprávněn podávat opravné prostředky ve vztahu ke svým nárokům. V rámci trestního řízení také mohl působit jako svědek. Dle ust. § 50 tohoto trestního řádu mohl být poškozený zastoupen zmocněncem.

Ustanovení § 48 tohoto trestního řádu upravovalo možnost poškozeného podat tzv. podpůrnou obžalobu v případě, kdy státní zástupce upustil od trestního stíhání, případně odmítl zahájit trestní stíhání. Postavení poškozeného však nebylo totožné s postavením státního zástupce, a to i přestože dle ust. §460 odst. 2 tohoto trestního řádu mohl soukromý žalobce podniknout k uplatňování obžaloby u soudu vše, k čemu byl oprávněn státní

³⁶JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 11.

zástupce. Soukromý žalobce nemohl být například přítomen při poradách soudu, nemohl podávat opravné prostředky ve prospěch obviněného, mohl být odsouzen k náhradě nákladů řízení.³⁷ Státní zástupce jako veřejný žalobce pak měl také kdykoliv možnost stíhání opět převzít (srov. ust. § 49 tohoto trestního řádu).

3.2. Právní úprava dle zákona č 87/1950 Sb.

Poškozeným podle ust. § 48 tohoto trestního řádu byl ten, kdo utrpěl škodu trestným činem, který byl předmětem trestního řízení. Dle tohoto právního řádu neexistovala možnost rozhodovat o náhradě škody z úřední povinnosti. Poškozený se tedy musel aktivně svých nároků domáhat.

Poškozenému musela být poskytnuta možnost, aby v trestním řízení uplatňoval své nároky vzešlé z trestného činu a aby činil návrhy v hlavním a odvolacím líčení. Také existovala poučovací povinnost prokurátora a v řízení před soudem předsedy senátu. V případě smrti poškozeného přecházela práva, která má v trestním řízení, na jeho právního nástupce (k uvedenému srov. ust. § 48 tohoto trestního řádu).

V ust. § 49 tohoto trestního řádu bylo zakotveno právo pro případ předpokladu, že bude mařeno uspokojení nároků poškozeného, zajištění movitých věcí obviněného a také některých jeho pohledávek. Zajištění bylo možné do předpokládané výše škody.

Poškozený dále musel být vyrozuměn o hlavním a odvolacím líčení, mohl podat odvolání proti odsuzujícímu rozsudku pro nesprávnost výroku o jeho nárocích a z důvodu nerozhodnutí o jeho včas uplatněném návrhu, mohl se nechat zastupovat zmocněncem, v případě jeho nesvéprávnosti vykonával jeho práva zákonný zástupce.³⁸

3.3. Právní úprava dle zákona č. 64/1956 Sb.

Dle tohoto trestního řádu byl poškozený stranou trestního řízení (srov. ust. § 7 odst. 5). Dle ust. § 7 odst. 10 tohoto trestního řádu byl poškozeným ten, komu byla trestným činem způsobena škoda, pokud nárok na její náhradu bylo možno uplatňovat před soudem v řízení ve věcech občanskoprávních, nebyl-li v řízení spoluobviněným.

Kromě práv a povinností upravených v předchozí právní úpravě měl poškozený také právo klást vyslychaným osobám otázky.

³⁷JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 15.

³⁸JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 16 - 18.

Práva poškozenému však nepříslušela, jestliže nárok na náhradu škody uplatnil již v řízení ve věcech občanskoprávních (srov. ust. § 41 odst. 3 tohoto trestního řádu).

4. PŘEKÁŽKY V UPLATŇOVÁNÍ PRÁV POŠKOZENÉHO

Účast poškozeného na trestním řízení, ačkoli je subjektem i stranou trestního řízení, může být omezena či dokonce vyloučena. Až do novely trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. platilo, že poškozený mohl uplatňovat svá práva v rámci trestního řízení vždy pouze s jedinou výjimkou, kdy bylo třeba, aby soud účast poškozeného připustil v řízení před krajským soudem (vyšším vojenským), jako soudem prvního stupně. Uvedenou novelou, navazující na náleží Ústavního soudu č. 77/2001Sb., tedy byla zavedena obecná úprava omezení nebo vyloučení poškozeného v účasti na trestním řízení v jednotlivých případech, a to ať se jedná o řízení před soudem nebo přípravné řízení.³⁹

Překážkami v uplatňování práv poškozeného jsou dle D. Císařové a J. Čížkové⁴⁰ osobní důvody nebo jiné překážky dle zákona nebo překážky, které souvisejí se specifickým postavením poškozeného v trestním řízení.

Souhlasím s tím, že se o překážku v uplatňování práv poškozeného nejedná v případě ust. § 43 odst. 2 TŘ, které obsahuje negativní definici poškozeného, neboť se zde nejedná ani o osobu poškozenou. Na druhou stranu o vyloučení se jedná v případech právních nástupců poškozeného v řízení o schválení narovnání, které má formu odklonu.⁴¹

4.1. Vyloučení z osobních důvodů

První skupinu vyloučení poškozeného z účasti v trestním řízení tedy tvoří případy, kdy osoba splňuje podmínky pro postavení poškozeného, avšak je vyloučena z účasti na trestním řízení z osobních důvodů.⁴²

Jednu z takovýchto překážek v uplatňování práv poškozeného představuje ust. § 44 odst. 1 TŘ, které stanoví, že „*oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný*“⁴³. Toto ustanovení lze považovat za jakousi negativní definici poškozeného, respektive omezení práv poškozeného. Poškozený je

³⁹RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 263.

⁴⁰CÍSAŘOVÁ, Dagmar, ČÍŽKOVÁ, Jana. *Poškozený v československém trestní řízení*. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 37.

⁴¹RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 264.

⁴²CÍSAŘOVÁ, Dagmar, ČÍŽKOVÁ, Jana. *Poškozený v československém trestní řízení*. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 37.

⁴³Spoluobviněným je osoba, proti které je vedeno společné řízení dle ust. § 23 odst. 3 TŘ.

v podstatě občanskoprávním odpůrcem obviněného, který mu způsobil škodu a také v trestním řízení svá práva vykonává proti obviněnému. Proto je logické, že v jednom řízení nemůže zároveň vystupovat ve dvojitě vzájemně protichůdném procesním postavení.⁴⁴

Z tohoto omezení však existují výjimky, přičemž jednu z nich tvoří ust. § 163 TŘ upravující souhlas poškozeného s trestním stíháním, které uvádím v kapitole 10. Uvedené podporuje i rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 20. 3. 1991, sp. zn. 4 To 61/91.

Bylo-li by však trestní řízení proti spoluobviněnému vyloučeno ze společného řízení (§ 23 odst. 1 TŘ) anebo vedlo-li se od počátku proti každému z obviněných zvlášť, může osoba, která je v jiném řízení v postavení obviněného, vystupovat v dalším trestním řízení jako poškozený se všemi právy ve smyslu ust. § 43 odst. 1, 2 (pak se *nejedná o spoluobviněné*).⁴⁵

Druhou výjimkou je situace, kdy došlo dle ust. § 23 odst. 1 TŘ k vyloučení řízení proti jednomu spoluobviněnému ze společného řízení, neboť nic nebrání tomu vykonávat oprávnění poškozeného ve vyloučeném řízení. Domnívám se, že tato skutečnost, tedy možnost uplatňovat v trestním řízení práva poškozeného, by mohla být právě jiným důležitým důvodem, pro který je řízení proti jednomu spoluobviněnému možno dle ust. § 23 odst. 1 TŘ ze společného řízení vyloučit.

Pokud by se spoluobviněný stále domáhal práv poškozeného i přes poučení o této nemožnosti, soud by jej k hlavnímu líčení nepřipustil, a to usnesením dle ust. § 206 odst. 3 TŘ.

Pro protichůdnost zájmů, tedy zejména z osobních důvodů, je též neslučitelné být v témže trestním řízení poškozeným a znalcem zároveň, což vyplývá z ust. § 106 TŘ a § 11 odst. 1 zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, dle kterých nemůže jako znalec působit poškozený. Z toho lze usoudit, že neslučitelné je i postavení poškozeného s tlumočnickem a zúčastněnou osobou. Naopak je běžné, že poškozený se v témže řízení nachází jako svědek, z čehož mu plynou určitá procesní práva a povinnosti, které by pouze jako poškozený neměl.

4.2. Mimořádně vysoký počet poškozených

Díky novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. lze dle ust. § 44 odst. 2 TŘ za další překážku v uplatňování práv poškozeného považovat mimořádně vysoký počet

⁴⁴ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 328.

⁴⁵ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 314.

poškozených, a to v případech, kdy by mohlo dojít k ohrožení rychlého průběhu trestního stíhání, pokud by každý z poškozených vykonával svá práva jednotlivě. V takovém případě proto poškození budou dle zmíněného ustanovení uplatňovat svoje práva v trestním řízení pomocí společného zmocněnce, o čemž rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce.

Zákonodárce přesně nestanovil, o kolik poškozených se musí jednat, aby se jednalo o mimořádně vysoký počet poškozených. Proto je nutno posuzovat každý případ ad hoc a vždy je nutno zhodnotit i hledisko složitosti případu, jakož i výši náhrady škody. Určující tedy není jen počet poškozených. Bude se jednat pravděpodobně o nejméně stovky poškozených, o čemž vypovídá i judikatura⁴⁶. Stejně jako J. Jelínek⁴⁷ si však myslím, že by bylo vhodné v zákoně přesně uvést, kolik musí být poškozených, aby se jednalo o mimořádně vysoký počet poškozených, poněvadž neurčitost v této právní úpravě může být pro poškozeného diskriminující, když tato otázka může být v každém jednotlivém případě posouzena jinak.

Požadavek rychlého průběhu trestního stíhání je dán ust. § 2 odst. 4 TŘ, dle kterého se „*trestní věci musí projednávat co nejrychleji*“. Podmínkou ustanovení společného zmocněnce je tedy objektivní možnost ohrožení rychlého průběhu trestního stíhání. I skutečné ohrožení zásady rychlosti řízení tedy musí být hodnoceno vždy vzhledem ke konkrétnímu případu.

Rozhodnutí o nutnosti ustanovit společného zmocněnce je učiněno usnesením, proti němuž není přípustná stížnost,⁴⁸ neboť by mohla zapříčinit průtahy v řízení.⁴⁹ Já osobně bych zde přípustnost stížnosti považovala za vhodnou, byť bych jí nepřiznala odkladný účinek právě vzhledem k možným průtahům.

Ust. § 44 odst. 2 TŘ stanoví způsob oznámení rozhodnutí o nutnosti ustanovení společného zmocněnce tímto způsobem „*Rozhodnutí oznámí v řízení před soudem soud a v přípravném řízení státní zástupce poškozeným, kteří již uplatnili nárok na náhradu škody; ostatním poškozeným rozhodnutí oznámí při prvním úkonu trestního řízení, ke kterému se předvolávají nebo o kterém se vypořádávají.*“ Prvním úkonem tak může být předvolání

⁴⁶Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2004, sp. zn. Ts 42/2003.

⁴⁷JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 115.

⁴⁸Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2002, sp. zn. 4 Tz 62/2002: Usnesení, kterým bylo podle § 44 odst. 2 TŘ rozhodnuto, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí, je typickým rozhodnutím, u něhož se neprojevuje ani formální stránka právní moci (tj. vůbec nenabývá právní moci), protože se jím toliko upravuje průběh řízení bez jakýchkoli hmotně právních důsledků. Proti takovému rozhodnutí tedy není stížnost pro porušení zákona přípustná.

⁴⁹ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 327 - 328.

svědka k výslechu, předvolání k podání vysvětlení, k hlavnímu líčení, jakož i k veřejnému zasedání o odvolání. Nesouhlasím s názorem, že poškozeným, kteří se již domáhají náhrady škody, nemusí být usnesení oznámeno, pokud nejsou předvoláni ani jiným způsobem vyrozumívání⁵⁰, neboť by to odporovalo obecné poučovací zásadě dle ust. § 46 TŘ.

Dle již zmíněného ust. § 44 odst. 2 TŘ si společného zmocněnce, který vykonává práva poškozených, jakož i uplatňuje nárok na náhradu škody v trestním řízení (nemůže však poškozeného zastoupit při úkonech trestního řízení, při kterých je nutná jejich osobní účast⁵¹; k uvedenému srov. § 45a TŘ), poškození sami zvolí.

Za společného zmocněnce si mohou poškození zvolit kohokoli, kdo splňuje podmínky stanovené v ust. § 50 odst. 2 TŘ⁵² pro zmocněnce poškozeného, přičemž to může být i jeden z poškozených.⁵³ De lege ferenda bych však navrhovala, aby společným zmocněncem poškozených musel být pouze advokát, čímž by byla práva poškozených lépe chráněna. Myslím si, že právě u mimořádně vysokého počtu poškozených je důležité, aby společný zmocněnec měl právní vzdělání a znalosti práva na takové úrovni, aby mohl zastupovat všechny poškozené, vykonávat jejich práva a řádně uplatnit nárok na náhradu škody.

Pokud by si poškození zvolili více než šest zmocněnců a zároveň se neshodli na dalším užším výběru zmocněnců, soud by jim vybral příslušné zmocněnce s přihlédnutím k jejich zájmům (srov. ust. § 44 odst. 2 TŘ). Soudem, který vybere maximálně šest zmocněnců opatřením, se rozumí předseda senátu a v přípravném řízení samosoudce. Takové opatření se však neoznamuje samotným poškozeným, ale pouze jejich zmocněncům, přičemž proti takovému opatření není opravný prostředek možný.⁵⁴ Dle mého názoru by však bylo vhodné ono opatření doručovat i poškozeným, kteří mohou mít k vybraným zmocněncům výhrady.

Vzhledem ke skutečnosti, že poškození si zmocněnce volí sami, nejedná se o ustanovení zmocněnce poškozeného ve smyslu ust. § 51a TŘ a stát tudíž není povinen

⁵⁰ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 315.

⁵¹RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 273.

⁵²Zmocněncem zúčastněné osoby a poškozeného může být jen osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena; při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník.

⁵³ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 328.

⁵⁴ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 328.

hradit náklady zmocněnce podle ust. § 151 TŘ (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. 4 Tz 4/2005).

Nárok na náhradu nákladů vzniklých přibráním zmocněnce má poškozený podle ust. § 154 odst. 1 TŘ tehdy, byl-li mu alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody. Dle odst. 2 uvedeného ustanovení trestního řádu však soud může podle povahy věci a okolností případu rozhodnout na návrh poškozeného o tom, že se odsouzenému ukládá povinnost uhradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení, a to i v případě, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody ani zčásti.

Dle mého názoru je tento institut velkým přínosem pro soudní orgány, jelikož tak dochází méně k jejich zahlcení. Z určitého pohledu je přínosem i pro poškozené, kterým je tak náhrada škody díky urychlenému řízení poskytnuta často dříve, než by k tomu došlo v případě uplatňování práv jednotlivými poškozenými.

Tento institut má však na druhou stranu dle mého názoru i přes výše uvedená pozitiva negativní dopad hlavně na samotné poškozené. Rozhodnutí o nutnosti zvolit si společného zmocněnce znevýhodňuje poškozené v případě, že se mezi sebou na společných zmocněncích nedohodnou, protože soud jim žádného zmocněnce nezvolí a oni tak ztrácejí nárok uplatňovat procesní práva poškozeného v trestním řízení, což považují za diskriminující a de lege ferenda bych navrhovala v tomto směru příslušné ustanovení změnit i přestože poškozeným nic nebrání obrátit se svými nároky na občanskoprávní či jiné řízení.⁵⁵ Myslím si tedy, stejně jako J. Jelínek, že toto ustanovení představuje omezení poškozeného ve svých procesních právech, jelikož se jedná o vyloučení poškozeného z trestního řízení například, pokud jsou poškozenými osoby se vzdálenými bydlišti, možnost jejich dohody na společných zmocněncích bude ztížena či bude takřka nemožná.

Naopak F. Novotný a kol.⁵⁶ považoval zavedení tohoto institutu za přínosné převážně díky výhodnějšímu financování a rychlosti trestního řízení. J. Mádr⁵⁷ pokládá tento institut za alternativní způsob uplatnění práv poškozeného, dle něj tedy nedochází ke změnám v právech poškozeného. Ztotožňuji se však s názorem J. Kuchty⁵⁸, který se zmiňuje o celkové obtížnosti tohoto institutu vzhledem k nutnosti kolektivních činností a též s tím,

⁵⁵ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 329.

⁵⁶NOVOTNÝ, František, RŮŽIČKA, Miroslav a kol. *Trestní kodexy: trestní zákon, trestní řád a související předpisy (komentář)*. 2. vydání. Praha: Euronion, 2002. s. 578.

⁵⁷MÁDR, J. Několik poznámek k novelizovanému ustanovení § 44 odst. 2 TrŘ. *Státní zastupitelství*, 2003, č. 4. s. 11.

⁵⁸KUCHTA, Josef. Nové pohledy na postavení poškozeného a oběti v trestním řízení., In *Sborník z vědecké konference uspořádané Vysokou školou Karla Engliše v Brně dne 30. 1. 2002*. Brno: Nakladatelství Linie, 2002, s. 61.

že pokud některý z poškozených nesouhlasí s ustanovením některého ze zmocněnců, nemůže vykonávat svá procesní práva sám, a to ani tehdy, pokud by tento návrh uplatnil ještě před rozhodnutím o nutnosti společného zmocněnce.

De lege ferenda bych podpořila variantu trestního kolegia Nejvyššího soudu, který navrhl, aby společného zmocněnce zvolil soud a k tomuto by následně poškození mohli vznést námitku.⁵⁹

Zavedení tohoto institutu tedy považuji jak za pozitivní, tak za negativní právě vzhledem k nutnosti početných změn, které by dle mého názoru měly být reflektovány.

4.3. Rozhodnutí v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení

Další překážka v uplatňování práv poškozeného vyplývá z ust. § 44 odst. 3 TŘ. Jedná se o skutečnost, že o nároku bylo rozhodnuto již v občanskoprávním⁶⁰ nebo v jiném příslušném řízení⁶¹. Může se přitom jednat i o rozhodnutí nepravomocné⁶².

Z dikce tohoto ustanovení a také z rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 3 To 489/2003 lze vyvodit, že pouhé uplatnění nároku v občanskoprávním nebo v jiném příslušném řízení neznamená nemožnost domáhat se náhrady škody způsobené trestným činem v adhezním řízení. Účelem tohoto ustanovení je, aby neprobíhala současně dvě a více řízení mezi stejnými osobami ve stejné věci.⁶³ Za rozhodnutí v těchto řízeních se považuje rozsudek o náhradě škody, jakož i platební, směnečný a šekový platební rozkaz či usnesení o schválení míru.⁶⁴

Je zajímavé, že v opačném případě, tedy pokud byl nejdříve uplatněn nárok na náhradu škody v trestním řízení, nelze následně uplatňovat nárok v řízení občanskoprávním či v jiném příslušném řízení, jelikož zde platí překážka zahájeného řízení - litispendence.⁶⁵ Dle mého názoru by tato zásada měla platit i opačně. Přikláním se tedy k úpravě trestního řádu, která byla platná od roku 1956 do roku 1961, jež toto upravovala.

⁵⁹ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 273.

⁶⁰ Občanskoprávním řízením se rozumí řízení dle občanského soudního řádu, jakož i dle soudního řádu správního, přičemž i správní soudy mohou mít význam s přihlédnutím k pravomocem soudů ve správním soudnictví.

⁶¹ Jiným příslušným řízením se rozumí převážně správní řízení.

⁶² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 330.

⁶³ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 274.

⁶⁴ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 274.

⁶⁵ RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 274.

4.4. Vzdání se práv poškozeným

Poslední překážku v uplatňování práv poškozeného, zavedenou novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb., představuje vzdání se práv poškozeného⁶⁶ dle ust. § 43 odst. 4 TŘ, které mu ze zákona náleží, a to jeho výslovným prohlášením orgánu činnému v trestním řízení. Zakotvení tohoto institutu v právním řádu pouze utvrdilo zaběhnuté pravidlo, že poškozený nemá povinnost svá práva, která mu byla přiznána, vykonávat.⁶⁷ Poškozeného tedy nelze nutit k uplatňování práv, avšak je nutné jej vždy o těchto právech poučit, jakož i o možnosti nechovat se nestranně a i o možnosti chovat se ku prospěchu obviněného.⁶⁸

Poškozený se může vzdát pouze svých procesních práv, nikoli práv hmotněprávních, z čehož vyplývá, že je možné vzdát se například podání návrhu, aby obviněný nahradil škodu, nikoli však již hmotněprávního práva na náhradu škody. Komentář⁶⁹ stanoví, že poškozený má právo vzdát se pouze všech procesních práv, je tedy vyloučeno, aby se poškozený vzdal pouze některých z nich, a to z důvodu, že opačná úprava v trestním řádu chybí, jakož i z důvodu, že jednotlivá práva na sebe vzájemně navazují, přičemž pokud by poškozený učinil prohlášení o vzdání se jen některých procesních práv, orgán činný v trestním řízení by jej poučil o nemožnosti takového postupu a pokračovalo by se v řízení, jako kdyby poškozený takové vzdání se práv neprohlásil.⁷⁰ S tímto názorem nesouhlasím. Domnívám se, že každý by měl mít právo vzdát se těch práv, která považuje za nepotřebná, přičemž by měl mít zachovánu možnost ostatní práva uplatňovat. Uvedené vyplývá i z logiky věci, když má poškozený například zájem vzdát se pouze práva na doručování, přičemž ostatní práva chce mít zachována.

Prohlášení o vzdání se svých práv lze učinit při jednotlivých úkonech trestního řízení, a to jak v hlavním i přípravném řízení i formou podání dle ust. § 59 odst. 1, 2 TŘ adresovaného orgánu činnému v trestním řízení, jímž je v té době řízení vedeno.⁷¹ Toto prohlášení, které musí být vždy výslovné (není tedy možné vyvodit z chování poškozeného,

⁶⁶Jedná se zejména o práva zakotvená v ust. § 43 odst. 1 a 3 TŘ.

⁶⁷RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 275.

⁶⁸MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. s.

⁶⁹Srov. také ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 319.

⁷⁰RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 276 - 277.

⁷¹RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 277.

že se vzdává svých práv konkludentně), může učinit i zmocněnec poškozeného, avšak pouze se souhlasem poškozeného (srov. ust. § 50 a 51 TR).

Před vzdáním se svých práv by však měl být dle mého názoru poškozený poučen o jeho následcích. Důvodem je skutečnost, že právo poškozeného být poučen je zároveň povinností orgánu činného v trestním řízení. K poučení by však nemuselo dojít tehdy, pokud se poškozený vzdal svých práv ještě dříve, než k takovému poučení dojde, tedy na začátku trestního řízení⁷². Z uvedeného důvodu bych poškozenému doporučila, aby si vyslechl alespoň počáteční poučení, než - li se svých práv vzdá. Z uvedeného důvodu navrhuji, aby orgány činné v trestním řízení poučily poškozeného poté, co se vzdá svých práv, o tom, jaké důsledky mu z toho budou plynout.

„Důsledkem prohlášení poškozeného o vzdání se procesních práv je, že se nadále vychází z toho, jako by poškozený ve věci vůbec nevystupoval (§ 43 odst. 1 a 3). Neužijí se ani další ustanovení upravující postup orgánů činných v trestním řízení ve vztahu k poškozenému jako důsledku uplatňování jeho procesních práv.“⁷³

S problematikou vzdání se svých práv poškozeného souvisí otázka, zda je možné toto vzdání se vzít zpět. Souhlasím s komentářem⁷⁴, že zpětvzetí prohlášení o vzdání se práv je přípustné a že v takovém případě příslušný orgán činný v trestním řízení fakticky od okamžiku, kdy zpětvzetí obdrží, začne vůči této osobě postupovat jako vůči poškozenému. Poškozený však nenabude svá práva zpětně. Z uvedeného vyplývá, že například nemůže, pokud již bylo zahájeno dokazování v hlavním líčení, uplatnit nárok na náhradu škody.

Na závěr bych chtěla říci, že zavedení možnosti vzdát se svých práv je dle mého názoru přínosem pro ty poškozené, kteří neměli zájem na probíhajícím se trestním řízením.

⁷²ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 319.

⁷³ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 320.

⁷⁴ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 320. Shodně také RŮŽIČKA, Miroslav, PÚRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 277 – 278.

5. PRÁVA POŠKOZENÉHO V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Poškozený je dle ust. § 12 odst. 6 TŘ procesní stranou trestního řízení, přičemž je nerozhodné, zda má nárok na náhradu škody či nikoli. Uvedenému odpovídá také rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR 1 Tz 62/72 ze dne 15. 1. 1973, dle kterého musí být poškozenému soudem poskytnuta plná možnost uplatnění jeho práv uvedených v ust. § 43 odst. 1 TŘ, i pokud poškozený neučinil návrh podle § 43 odst. 3 TŘ.

Poškozený s nárokem na náhradu škody a poškozený bez uvedeného nároku však mají různá procesní práva a povinnosti.

Procesní práva poškozeného v trestním řízení směřují jednak k morální satisfakci spočívající v odsouzení pachatele, dále ke smírnému urovnání sporu v rámci narovnání a samozřejmě také k přiznání nároku na náhradu škody v adhezním řízení⁷⁵.

Do této kapitoly jsem nezahrnula práva poškozeného, kterým jsem věnovala samostatnou kapitolu. Jedná se o souhlas poškozeného s trestním stíháním a žádost o informace o nebezpečném obviněném.

5.1. Práva poškozeného bez rozdílu, zda má nárok na náhradu škody či nikoli

Základním právem poškozeného je dát podnět k trestnímu stíhání dle ust. § 158 odst. 1 TŘ. Další práva poškozeného dále rozděluji dle jednotlivých stádií trestního řízení.

5.1.1. Práva poškozeného v průběhu celého trestního řízení

a) Právo šetrného jednání s poškozeným

Poškozený má právo, aby při provádění úkonů trestního řízení s ním bylo jednáno tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení. Vždy má být šetřena jeho osobnost a jeho ústavou zaručená práva (srov. ust. § 52 TŘ). Projevem této zásady mohou být například ust. § 8a, 200 odst. 1 TŘ.

b) Právo používat mateřský jazyk

⁷⁵JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 41.

Poškozený, který prohlásí, že neovládá český jazyk, má právo používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, o kterém uvede, že ho ovládá (srov. ust. § 2 odst. 14 TŘ).

c) Právo být poučen

Základním právem všech poškozených je být poučen orgány činnými v trestním řízení o svých právech dle ust. §46 TŘ. V souladu s tímto ustanovením má mít poškozený také plnou možnost k uplatnění jeho práv.

Orgánem činným v trestním řízení se dle ust. § 12 odst. 1 TŘ rozumí soud, státní zástupce a policejní orgán. Tyto orgány jsou tedy povinny poučovat poškozeného v rámci stádia trestního řízení, které samy řídí. To znamená, že policejní orgán a státní zástupce poškozeného poučují v rámci přípravného řízení a předseda senátu, případně samosoudce, jej poučuje v řízení před soudem.

Uvedené subjekty jsou však povinny poškozeného poučit pouze v rámci jeho procesních práv a povinností, nikoli o právech a povinnostech hmotněprávní povahy. V opačném případě by došlo k porušení zásady nestrannosti vedení soudního řízení dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod⁷⁶. V tomto směru se vyjádřil také Nejvyšší soud SSR sp. zn. 10 Tz 12/69 ze dne 21. 5. 1969: „Podľa ustanovenia § 46 tr. por. orgány činné v trestnom konaní sú povinné poučiť poškodeného len o jeho procesných právach, ktoré má poškodený v trestnom konaní, nie tiež o iných jeho právach, resp. povinnostiach”.

Poučení orgánu činného v trestním řízení je důležité zejména při uplatnění nároku na náhradu škody. Součástí poučení poškozeného jsou i podmínky a důsledky postupu podle ust. § 44 odst. 2 a dále i obsah ust. § 45a, § 47 až 49 a § 50 až 51a TŘ⁷⁷. Poškozený by však neměl být poučován o skutečnosti, že může uplatnit vyšší náhradu škody (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 21. 6. 1979, sp. zn. 4 Tz 31/79).

Nedostatek poučení poškozeného je sice vadou řízení, nikoli však vadou podstatnou, jež by odůvodňovala zrušení rozsudku v odvolacím řízení podle ust. § 258 odst. 1 písm. a) TŘ a vrácení věci státnímu zástupci k došetření podle ust. § 260 TŘ (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 1. 4. 1974, sp. zn. Tzv 10/74).

d) Právo činit návrhy na dokazování

Dle ust. § 43 odst. 1 TŘ má každý poškozený právo „činit návrhy na doplnění dokazování“. Právo činit návrhy na doplnění dokazování může poškozený jak v průběhu přípravného řízení, tak v hlavním líčení, případně i při veřejném zasedání o odvolání.

⁷⁶ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 337.

⁷⁷ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 338.

Právo poškozeného činit návrhy na doplňování dokazování již v přípravném řízení vyplývá z jeho postavení v trestním řízení.⁷⁸ Uvedené právo je mu přiznáno k prosazování jeho zájmů, neboť poškozený nemusí vystupovat v řízení nestranně a objektivně.⁷⁹

e) Právo nechat se zastupovat zmocněncem

Dle ust. § 50 TŘ se poškozený může nechat v rámci trestního řízení nechat zastoupit zmocněncem, kterým musí být osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena; při hlavním líčení a veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník.

Zmocněnec je oprávněn dle ust. § 51 TŘ činit za poškozeného návrhy a podávat za něj žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený.

f) Právo poškozeného na bezplatnou právní pomoc

Dle ust. §51a odst. 1 TŘ platí, že „*osvědčí-li poškozený, který uplatnil v souladu se zákonem nárok na náhradu škody, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé s přibráním zmocněnce, rozhodne na jeho návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu; to neplatí, pokud vzhledem k povaze uplatňované náhrady škody nebo její výši by zastoupení zmocněncem bylo zřejmě nadbytečné.*“ Zmocněncem je v tomto případě ustanoven advokát (srov. § 51a odst. 3 TŘ).

Tento institut považuji za velký přínos pro postavení poškozeného, jelikož poškozený často nemá takové znalosti platné právní úpravy, aby ve sporu uspěl bez potřebné právní pomoci a jeho práva by tak mohla být ohrožena díky jeho nemajetnosti.

Návrh na rozhodnutí týkajícího se nároku na bezplatnou právní pomoc, jimiž má být prokázána jeho důvodnost, podává poškozený dle ust. § 51a odst. 2 TŘ v přípravném řízení prostřednictvím státního zástupce, který k němu připojí své vyjádření. Státní zástupce má povinnost žádost poškozeného předložit soudu, i pokud by s jeho žádostí sám nesouhlasil.⁸⁰

Nemajetnost může poškozený prokázat různými doklady, například „*potvrzením, že je zařazen do evidence uchazečů o zaměstnání, požívá-li podporu v nezaměstnanosti, potvrzením, že je zařazen do rekvalifikace uchazečů o zaměstnání, potvrzením, že je mu poskytována podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci, potvrzením od obce jeho místa trvalého bydliště, že není vlastníkem žádného majetku, který by mohl být použit*

⁷⁸LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. 54. Svazek. Praha: SEVT, a. s., 1994. s. 35 – 36.

⁷⁹RŮŽEK, Antonín. *Obžalovací zásada v čs. trestním řízení*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1964. s. 98 a 99.

⁸⁰ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 360.

*k úhradě nákladů obhajoby, daňovým přiznáním, pokud ho podává, výpisem ze svého bankovního účtu, pokud nějaký má, výpisem z katastru nemovitostí, čestným prohlášením, že nevlastní žádný další majetek, z něhož by mohl hradit náklady obhajoby apod.*⁸¹.

Dokazování nemajetnosti náleží plně poškozenému, soud tyto skutečnosti nemá povinnost zjišťovat z úřední povinnosti.⁸² Z výše uvedeného tedy vyplývá, že zmocněnc nebude poškozenému přidělen, pokud se jedná o případy méně složité či pokud je škoda jen malého rozsahu a odměna advokáta by tuto škodu převyšovala.

Ust. § 51a odst. 4 TŘ upravuje situaci, pomínou-li důvody, které vedly k ustanovení zmocněnce poškozeného, nebo nemůže-li z důležitých důvodů zmocněnc poškozeného nadále zastupovat. V tomto případě rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce i bez návrhu o zproštění povinnosti zastupovat poškozeného. Pokud se jedná o důležité důvody nemožnosti zastupování, má poškozený možnost podat další návrh na ustanovení zmocněnce jiného.⁸³

Proti usnesením vydaným podle ust. § 51a odst. 1, 3 a 4 je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (srov. ust. § 51 odst. 5 TŘ).

g) Právo podat stížnost proti usnesení o přibrání znalce

Poškozený má právo podat stížnost proti usnesení o přibrání znalce dle ust. § 105 odst. 1 TŘ.

h) Právo poškozeného nahlížet do spisu

Dle ust. § 65 odst. 1 TŘ má poškozený, případně jeho zákonní zástupci, právo nahlížet do spisů, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Právo poškozeného nahlížet do spisů se však nevztahuje na případy uvedené v ust. § 61 odst. 2 TŘ. Dle ust. § 65 odst. 2. věty první TŘ lze nahlížení do spisu v přípravném řízení za podmínek zde uvedených odepřít.

⁸¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 358.

⁸² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 359.

⁸³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 361.

5.1.2. Práva poškozeného v průběhu přípravného řízení

Dle ust. § 157a odst. 1 TŘ má poškozený právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu. Státní zástupce je povinen ji neprodleně vyřídit a vyrozumět o výsledku poškozeného.

Poškozený má dle ust. § 196 odst. 1 TŘ právo na doručení obžaloby, je-li jeho pobyt nebo sídlo známé. Opis obžaloby musí být doručen nejpozději s předvoláním k hlavnímu líčení. Spolu s opisem obžaloby je nutno zároveň poškozeného vyzvat, aby návrhy na provedení dalších důkazů u hlavního líčení včas soudu sdělil a uvedl okolnosti, které mají být těmito důkazy objasněny.

Poškozenému, pokud je znám, musí být doručeno usnesení o odložení věci (srov. ust. § 159 odst. 5 TŘ), proti kterému může poškozený dle ust. § 159a odst. 7 TŘ podat stížnost, jež má odkladný účinek.

Poškozený *není oprávněn* k podání stížnosti proti usnesení o zastavení trestního stíhání (stejně i přerušení trestního stíhání) a o postoupení věci *ve stadiu řízení před soudem*. Důvodem je skutečnost, že do adhezního řízení nespadá otázka, zda bude obviněný stíhán či nikoli.

5.1.3. Práva poškozeného v průběhu řízení před soudem

Dle ust. § 43 odst. 1 TŘ má poškozený právo „*zúčastnit se hlavního líčení a před skončením řízení se k věci vyjádřit*“.

V hlavním líčení po provedení všech důkazů zjistí předseda senátu dle ust. § 215 odst. 4 TŘ, zda strany nečiní návrhy na doplnění dokazování. Vzhledem ke skutečnosti, že poškozený je stranou trestního řízení, vyplývá i z tohoto ustanovení oprávnění poškozeného učinit návrh na doplnění dokazování v hlavním líčení. S uvedeným souvisí také oprávnění poškozeného klást dle ust. § 215 odst. 1 TŘ při hlavním líčení se souhlasem předsedy senátu otázky vyslychaným osobám.

Poškozený, je-li znám, dále může dle ust. § 171 odst. 2 TŘ podat stížnost, jež bude mít odkladný účinek, proti usnesení státního zástupce o postoupení věci jinému orgánu, pokud výsledky přípravného řízení ukazují, že nejde o trestný čin, ale o skutek, který

by mohl být jiným příslušným orgánem posouzen jako přestupek, jiný správní delikt nebo kárné provinění.

Stížností se může poškozený, je-li znám, bránit také proti usnesení státního zástupce o zastavení trestního stíhání podle ust. § 172 odst. 1, 2 TŘ.

Poškozený dále může podat stížnost s odkladným účinkem proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání dle ust. § 307 TŘ, dále také proti rozhodnutí dle ust. § 308 TŘ o osvědčení obviněného v průběhu zkušební doby dle ust. § 308 odst. 1 TŘ.

5.1.4. Práva poškozeného v průběhu odvolacího řízení

Dle ust. § 43 odst. 1 TŘ má poškozený právo „*zúčastnit se veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit*“.

Oprávnění poškozeného činit návrhy na doplnění dokazování na veřejném zasedání v rámci odvolacího řízení vyplývá také z ust. § 235 odst. 2 TŘ, dle kterého se při veřejném zasedání, ve kterém jsou prováděny důkazy, užije přiměřeně ustanovení o dokazování u hlavního líčení, a dále také z ust. § 263 odst. 5 až 7 TŘ.

5.2. Práva poškozeného s nárokem na náhradu škody

5.2.1. Uplatnění nároku na náhradu škody

Poškozený, který je subjektem adhezního řízení, tedy poškozený s nárokem na náhradu škody, jemuž byla způsobena škoda trestným činem, má právo navrhnout, aby soud uložil obviněnému povinnost nahradit škodu, a to v odsuzujícím rozsudku, což vyplývá z ust. § 43 odst. 3 TŘ. Z uvedeného ustanovení (zejména jeho části „*v odsuzujícím rozsudku*“) také vyplývá, že o jím uplatněném nároku na náhradu škody se rozhoduje v rámci trestního řízení, ve kterém se rozhoduje o vině, tedy výhradně dle trestního řádu. I když poškozený neučiní návrh dle ust. § 43 odst. 3 TŘ, musí mu být soudem poskytnuta plná možnost uplatnění jeho práv uvedených v ust. § 43 odst. 1 TŘ (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 1. 1973, sp. zn. 1 Tz 62/72).

Pokud má poškozený zájem nárokovat náhradu škody v rámci trestního řízení, musí splnit následující podmínky. Zejména se musí jednat o škodu, která byla způsobena v příčinné souvislosti se skutkem, pro který je pachatel stíhán, přičemž rozhodný je skutek uvedený v obžalobě, nikoli však jeho právní kvalifikace.

Poškozený je povinen podat návrh, který může směřovat pouze k náhradě majetkové škody.⁸⁴ Je tedy vyloučeno, aby se poškozený domáhal úpravy jiných právních vztahů, například statkových nebo týkajících se osobního stavu.⁸⁵ Z návrhu musí vyplývat, že poškozený uplatňuje nárok na náhradu škody a dále důvody, které opravňují podat tento návrh, přičemž v praxi postačí i pouhé uvedení skutku, kterým mu škoda byla způsobena (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 8. 1962, sp. zn. Tz 2/62).

Dále je nutné uvést výši způsobené škody, a to konkrétní částkou, přičemž postačí i uvedení minimální částky, pokud škoda prozatím není nebo nemůže být přesně vyčíslena. Možné je též uvedení údaje, kterým je bodové ohodnocení lékařem, ze kterého jasně vyplývá výše škody, jakož i požadavek náhrady škody spočívající v uvedení v předešlý stav, je-li to možné a účelné (srov. ust. § 442 odst. 2 věta za středníkem ObčZ). Za řádné uplatnění nároku na náhradu škody však nelze považovat uplatňování nároku na bolestné ve výši, která bude určena jeho ošetřujícím lékařem, pouhá žádost o náhradu škody bez uvedení výše, která mu zatím není známa, jakož i žádost o náhradu škody ve výši zjištěné soudem,⁸⁶ případně znalcem.⁸⁷

Vzhledem ke skutečnosti, že v průběhu trestního řízení dochází k dokazování, kde může být výše škody upřesněna, má poškozený právo požadovanou výši náhrady škody měnit, a to až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě, eventuálně veřejnému zasedání.⁸⁸ Výše náhrady škody se také často mění v případech, kdy způsobilo škodu více obžalovaných a je nutno zjistit míru účasti na ní u každého z nich, případně je to závislé na míře jejich zavinění (k uvedenému také více viz níže).

Poškozený musí v návrhu na náhradu škody označit konkrétní obviněnou osobu⁸⁹, která má škodu nahradit, a je-li více obviněných ve společném řízení, musí uvést, vůči kterým z nich nárok na náhradu škody uplatňuje, stejně tak, zda ji uplatňuje solidárně dle ust. § 438 odst. 1 ObčZ, či dle jejich účasti dle ust. § 438 odst. 2 ObčZ na způsobené škodě. Důležité je také zmínit, že pokud poškozený uplatnil nárok na náhradu škody jen vůči

⁸⁴Srov. ust. § 228 TŘ a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 8. 1962, sp. zn. Tz 2/62.

⁸⁵RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 421.

⁸⁶Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 5. 1967, sp. zn. 5 Tz 13/67.

⁸⁷Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002.

⁸⁸Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 10. 1985, sp. zn. 11 To 72/85.

⁸⁹Pojem obviněný zde nelze brát doslovně, poněvadž poškozený může k náhradě škody označit i podezřelého, pokud proti němu ještě nebylo zahájeno trestní stíhání, či pokud se jedná o zkrácené řízení (srov. ust. § 12 TŘ).

některým z obviněných včas, nemůže po zahájení dokazování žádat náhradu škody i na ostatních, a to i pokud by se až v průběhu řízení ukázalo, že se podíleli na škodě.⁹⁰

Za velmi zásadní v této problematice považuji, že pokud poškozený nenavrhne, aby mu obviněný nahradil škodu, soud o ní vůbec nerozhoduje, poněvadž o ní nejedná z úřední povinnosti. Proto je velmi důležité, aby z návrhu na náhradu škody bylo zřejmé, že poškozený uplatnil nárok na náhradu škody a aby zde nebyly pochybnosti o opaku. Za nedostatečný způsob a formu uplatnění nároku na náhradu škody se považuje i pouhé konstatování vzniku škody o určité výši, samotné vyčíslení výše škody, vyjádření poškozeného, že bude požadovat náhradu škody, jakož i návrh na zajištění nároku poškozeného atd.⁹¹

Řádné uplatnění nároku na náhradu škody je velmi důležité. Pokud poškozený nárok neuplatní ve shora uvedeném smyslu, měl by jej orgán činný v trestním řízení dle ust. § 46 TŘ poučit, aby návrh opravil či doplnil, a to nejpozději v hlavním líčení před zahájením dokazování. Pokud poškozený ani po poučení svůj návrh neopraví či nedoplní, soud o nároku na náhradu škody vůbec nerozhodne (srov. ust. § 228, 229 TŘ). Pokud by poškozený setrval na svém návrhu, i přes poučení o jeho nesprávnosti, pak soud rozhodne usnesením, že poškozený nemůže uplatňovat v trestním řízení nárok na náhradu škody.⁹²

Další podmínkou je, že návrh je nutné učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, které nejčastěji začíná výsledkem obžalovaného, či čtením jeho výpovědi, pokud není poškozený přítomen v hlavním líčení (srov. ust. § 207 odst. 2 TŘ). Pokud je ve věci vydáván trestní příkaz (srov. ust. § 314e a násl. TŘ), musí poškozený učinit návrh ještě před jeho vydáním.

Pokud by poškozený uplatnil nárok na náhradu škody opožděně, soud by o nároku nerozhodl. Situace se však liší, pokud dojde k novému řízení v prvním stupni na základě zrušení rozsudku v odvolacím řízení dle ust. § 245 a násl. TŘ, v dovolacím řízení dle ust. § 265a TŘ, jakož i pokud je konáno řízení o stížnosti pro porušení zákona dle ust. § 266 a násl. TŘ a hlavní líčení probíhá celé znovu. Tehdy má poškozený právo znovu navrhnout náhradu škody až do zahájení dokazování. Pokud však soud prvního stupně provádí pouze doplňování důkazů v nezbytném rozsahu a hlavní líčení neprobíhá celé znovu, poškozený již

⁹⁰LÁTAL, Jaroslav. Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*, 1994, č. 10, s. 346.

⁹¹ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 316.

⁹²LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Příručka ministerstva spravedlnosti. Praha: SEVT, a.s. 1994. s. 76.

nemá právo uplatnit nárok na náhradu škody. Uplatnit nárok na náhradu škody však poškozený může vždy v následném hlavním líčení v případech, kdy státní zástupce podal novou obžalobu poté, co se k němu případ opět vrátil, i pokud se hlavní líčení koná znovu po odročení případu, přestože poškozený dříve nárok na náhradu škody neuplatnil.⁹³

Z rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 10. 1999, sp. zn. 8 To 335/1999, vyplývá, že lhůta pro uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody je lhůtou procesní, kterou trestní řád neumožňuje navrátit, a to ani v situaci, kdy soud prvního stupně nesplní povinnost uvedenou v ustanovení věty první § 198 odst. 2 TR a nevyrozumí poškozeného řádně a včas o konání (počátku) hlavního líčení.

Z uvedeného vyplývá, že poškozený může podat návrh na náhradu škody v řízení přípravném, v hlavním líčení do zahájení dokazování a při naplnění shora uvedených podmínek také v řízení odvolacím, dovolacím a řízení o stížnosti pro porušení zákona.

Je třeba odlišovat případy, kdy byly splněny všechny mnou výše uvedené předpoklady k uplatnění nároku na náhradu škody, avšak na základě provedených důkazů není nárok na náhradu škody dostatečně prokázán od případů, kdy tyto předpoklady splněny nebyly, a proto poté nemůže být o jeho nároku rozhodnuto. Pokud by došlo k chybě a byl by takovýto poškozený odkázán na občanskoprávní nebo jiné řízení i přesto, že nesplnil náležitosti návrhu, muselo by být v tomto jiném řízení s ním pokračováno a obviněný by nemohl namítat promlčení,⁹⁴ i přestože nedošlo k podání řádného návrhu na náhradu škody.⁹⁵

Pokud byl trestný čin spáchán na věci, která je ve společném jmění manželů, návrh na náhradu škody patří mezi úkony, u kterých je třeba souhlasu druhého manžela, byť i neformálního. V takovém případě postačí, uplatní-li návrh na náhradu škody jen jeden z nich.⁹⁶

Nesouhlasím se zásadou „ne ultra petita partium“, dle které soud není oprávněn přiznat poškozenému vyšší náhradu škody, než kterou nárokoval ve svém návrhu, nebo kterou nárokoval ve zvýšené částce v rámci trestního řízení, pokud se soud již odebral k závěrečné poradě, přičemž to stejné platí i pro příslušenství nároku na náhradu škody (např. úroky z prodlení), jakož i pro odvolací řízení. Tato zásada není porušena, pokud

⁹³ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 2. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1638 - 1639.

⁹⁴PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 6. s. 71 a 72.: „Po dobu adhezního a občanskoprávního řízení se staví promlčecí doba“.

⁹⁵RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 423.

⁹⁶RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEŽULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 426.

poškozený žádal náhradu škody dle účasti spoluobžalovaných na ní a soud přizná spolupachatelům náhradu škody solidárně.⁹⁷

Jak poškození, tak jeho zástupci mohou uplatněný návrh na náhradu škody vzít zpět jak v přípravném řízení, tak v hlavním líčení a soud o jejich nároku na náhradu škody nerozhodne,⁹⁸ přičemž tito poškození neztrácejí své postavení poškozených dle ust. § 43 odst. 1 TR,⁹⁹ přičemž je možné znovu návrh podat po takovémto zpětvzetí, musí být však přitom dodržena lhůta k podání takového návrhu.

5.2.2. Právo státního zástupce podat návrh na náhradu škody

Myslím si, že v neprospěch poškozeného byla přijata novela trestního řádu s účinností k 1. 7. 1990, která zrušila právo státního zástupce podat návrh na náhradu škody za poškozeného. Prokurátor mohl tento návrh podat i proti vůli poškozeného, pokud to vyžadovala „ochrana zájmů společnosti, socialistických organizací nebo pracujících“. I prokurátor musel však splnit všechny náležitosti návrhu na náhradu škody, přičemž náhrada škody náležela poškozenému, byla-li přiznána. Myslím si, že uvedená pravomoc prokurátora zajišťovala práva poškozeného více než současný stav a souhlasím s názorem J. Jelínka¹⁰⁰, že důvodová zpráva k návrhu na zrušení tohoto oprávnění nebyla přesná, protože i přes ustanovení, které stanovilo, že prokurátor může podat návrh „bez ohledu na druh a formu vlastnictví“, obsahovala výrok, že má být zrušena možnost prokurátora navrhnout nárok na náhradu škody, byla-li způsobena na určitém druhu vlastnictví.

Dále souhlasím s názorem J. Jelínka i v tom, že takové oprávnění prokurátora bylo prospěšné vzhledem k tomu, že mohl svým návrhem ovlivnit rozhodnutí o náhradě škody u soudu 1. stupně a nemusel tak následně podávat proti takovému rozhodnutí odvolání, což mu tehdejší zákon umožňoval. V neposlední řadě nelze opomíjet fakt, že oprávnění státního zástupce podávat návrh na náhradu škody by znamenalo tu výhodu, že jím podané návrhy by netrpěly vadami, pro které v současné době nelze právo na náhradu škody přiznat.¹⁰¹

Je samozřejmé, že při opětovném zavedení této pravomoci státního zástupce by muselo dojít k pozměnění původního znění tohoto ustanovení, přičemž bych toto

⁹⁷ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 317.

⁹⁸ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 316.

⁹⁹LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Příručka ministerstva spravedlnosti. Praha: SEVT, a.s. 1994. 255 s.

¹⁰⁰JELÍNEK, Jiří. Poškozený v trestním řízení po novele trestního řádu. *Čs. kriminalistika*, 1991, č. 2, s. 121.

¹⁰¹JELÍNEK, Jiří. Poškozený v trestním řízení po novele trestního řádu. *Čs. kriminalistika*, 1991, č. 2, s. 121.

oprávnění vázala na určité podmínky, jako například na nedostatečné právní znalosti a současně na nemožnost zvolit si právní zastoupení, jakož i případy, kdy je jednoduše poškozený pracovně vytížen, psychicky by to pro něj bylo náročné a i na další případy. Tento institut by pro poškozeného znamenal velké usnadnění jeho postavení. Pokud by za těchto podmínek nemohl státní zástupce podat návrh na náhradu škody, souhlasila bych s myšlenkou J. Kuchty¹⁰², aby státní zástupce návrh mohl podávat alespoň v případech, kdy poškozený nemůže podat návrh, a to ať z důvodu pobytu v cizině, choroby, či jen nevědomosti o trestním řízení, jakož i v případech, kdy je poškozeným stát. Návrhem státního zástupce v obžalobě na náhradu škody totiž soud vázán není.

5.2.3. Nárok poškozeného na náhradu nákladů řízení

Dle ust. § 154 odst. 1 TŘ má poškozený za předpokladu, že mu byl alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody, nárok na náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatnění jeho nároku na náhradu škody v trestním řízení, včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce.

V případě, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody ani zčásti, soud může podle povahy věci a okolností případu rozhodnout na návrh poškozeného dle ust. § 154 odst. 2 TŘ o tom, že se odsouzenému ukládá povinnost uhradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení.

O povinnosti odsouzeného nahradit poškozenému náklady potřebné k účelnému uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení nebo jiné náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení a o jejich výši rozhodne po právní moci rozsudku na návrh poškozeného dle ust. § 155 odst. 3 TŘ předseda senátu soudu prvního stupně; nárok je třeba uplatnit do jednoho roku od právní moci odsuzujícího rozsudku, jinak zaniká.

5.2.4. Právo učinit návrh na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného

Dle ust. § 47 odst. 1 TŘ je možné, aby byl nárok poškozeného zajištěn majetkem obviněného, a to až do pravděpodobné výše škody (tato vychází v přípravném řízení hlavně

¹⁰²KUCHTA, Josef. Nové pohledy na postavení poškozeného a oběti v trestním řízení., In *Sborník z vědecké konference uspořádané Vysokou školou Karla Engliša v Brně dne 30. 1. 2002*. Brno: Nakladatelství Linie, 2002, s. 64.

z usnesení o zahájení trestního stíhání a v řízení před soudem z obžaloby či z rozsudku soudu prvního stupně zpravidla ve spojení s uplatněným nárokem na náhradu škody ze strany poškozeného¹⁰³), pokud existuje důvodná obava, že dojde k maření nebo ztěžování uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody, ke které došlo trestným činem.

Obviněný však může zabránit zajištění nároku poškozeného jeho majetkem, nebo dosáhnout zrušení takového zajištění soudem a v přípravném řízení státním zástupcem, pokud složí na účet soudu u peněžního ústavu peněžitou jistotu - finanční částku odpovídající pravděpodobnému nároku poškozeného na náhradu škody, což plyne z ust. § 47a TR.

Ustanovení § 47a TR stanoví, že peněžitou jistotu může za obviněného s jeho souhlasem složit i jiná osoba, přičemž podmínkou je, aby byla seznámena s podstatou obvinění a se skutečnostmi, které vedly nebo by mohly vést k zajištění.

5.3. Další práva poškozeného

Poškozený musí být ve vyznění o hlavním líčení *upozorněn*, že nedostaví-li se k hlavnímu líčení, bude se o jeho nároku rozhodovat na podkladě jeho vlastních návrhů, jsou-li už obsaženy ve spise nebo dojdou-li soudu dříve, než se přikročí k dokazování (srov. ust. § 198 odst. 2 TR).

Poškozený má právo, pokud se nedostaví k hlavnímu líčení a je-li jeho návrh obsažen ve spise, aby předseda senátu přečetl tento návrh ze spisu.

Poškozený má dále právo na doručení rozsudku, a to i pokud byl jeho vyhlášení přítomen (srov. ust. § 130 odst. 1 TR).

Poškozený může také *odvoláním napadnout rozsudek* pro nesprávnost výroku o náhradě škody, nebo proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok o náhradě škody je nesprávný, nebo že chybí [srov. ust. § 246 odst. 1 písm. d), odst. 2 TR].

Poškozený může napadnout stížností usnesení soudu, jímž byla povolena obnova řízení ve výroku o přiznaném nároku na náhradu škody (srov. ust. § 141 odst. 2 věta druhá, § 142 odst. 1 a § 286 odst. 3 TR).

¹⁰³ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 341.

6. TRESTNÍ STÍHÁNÍ SE SOUHLASEM POŠKOZENÉHO

Za skutečně významnou považuji novelu trestního řádu č. 178/1990 Sb., kterou byl zaveden institut zahájení trestního stíhání se souhlasem poškozeného a pokračování v něm. Tento institut prošel od roku 1990 značnými změnami a velice ovlivnil postavení poškozeného, neboť „řeší u vyjmenovaných trestných činů konflikt zájmu státu na trestním stíhání a zájmu poškozeného, který má blízký vztah k pachateli (podezřelému či obviněnému), ve prospěch poškozeného, jenž může být v důsledku potrestání pachatele nepřímo (fakticky) také postižen.“¹⁰⁴

Před touto novelou orgány činné v trestním řízení nebyly povinny brát v potaz stanovisko poškozeného ke spáchanému trestnému činu a měly povinnost zahájit trestní stíhání ex offa, tedy z úřední povinnosti.¹⁰⁵ Tento institut však v žádném případě neruší obžalovací zásadu, dle které je trestní stíhání možné zahájit pouze na základě žaloby státního zástupce.¹⁰⁶

Dále považuji za vhodné uvést, že dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 8 Tdo 237/2010, se ust. § 163 odst. 1 TR „vztahuje na to, zda bude či nebude vedeno proti konkrétní osobě trestní stíhání. Nikterak se tedy nedotýká práva poškozeného domáhat se toho, aby pachatel nahradil újmu, kterou mu způsobil svým trestným činem.“

Trestné činy, k jejichž stíhání je nutný souhlas poškozeného, lze rozdělit na následující dvě skupiny.

První skupinu taxativně určených trestných činů, kdy je trestní stíhání možné pouze se souhlasem poškozeného, upravuje ust. § 163 odst. 1 TR, dle kterého je možné zahájit trestní stíhání a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat jen se souhlasem poškozeného. Uvedenými trestnými činy jsou trestný čin ublížení na zdraví, těžké ublížení na zdraví z nedbalosti, ublížení na zdraví z nedbalosti, neposkytnutí pomoci, neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku, ohrožení pohlavní nemocí, omezování osobní svobody, vydírání, porušování domovní svobody, poškození cizích práv, porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí, sexuálního nátlaku, krádeže, zpronevěry, neoprávněného užívání cizí věci, neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru, podvodu, podílnictví, podílnictví z nedbalosti, lichvy, zatajení věci,

¹⁰⁴ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1319.

¹⁰⁵JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 89.

¹⁰⁶JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 247.

porušení povinnosti při správě cizího majetku, porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti, poškození věřitele, poškození cizí věci, nebezpečného vyhrožování a nebezpečného pronásledování.

Poškozeným, který v tomto případě musí udělit souhlas s trestním stíháním, musí být osoba, která by měla právo v postavení svědka odepřít výpověď vůči osobě, která trestný čin spáchala. Dle ust. § 100 odst. 1 TŘ má svědek právo odepřít výpověď vůči obviněnému, který je jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh. Jedná se tedy o osoby blízké dle ust. § 125 TrZ.¹⁰⁷

Příbuznými v pokolení přímém jsou předci a potomci, tedy osoby pokrevně spojené, pocházející jedna od druhé. Jedná se převážně o prarodiče, rodiče, děti a vnuky. Sourozcem se rozumí i osoby, které mají pouze jednoho společného rodiče.¹⁰⁸ Osvojením se rozumí vztah vzniklý dle hlavy čtvrté zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“).

Manželem se rozumí osoba, která uzavřela s poškozeným manželství dle ust. § 1 zákona o rodině. Dle hlavy čtvrté zákona o rodině manželství zaniká smrtí jednoho z manželů, rozvodem, nebo prohlášením za mrtvého. Partnerem se dle ust. § 1 zákona č. 115/2006Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů, rozumí osoba, která uzavřela partnerství s poškozeným, přičemž partnerstvím je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem. Druhem se rozumí osoba, která je s poškozeným v poměru obdobném manželskému, přičemž se za ni může považovat osoba, která by dle ust. § 116 ObčZ důvodně pocítovala újmu toho druhého jako újmu vlastní. Při hodnocení, zda se jedná o druhu, se přitom přihlíží ke sdílení společné domácnosti, výchově dětí, k sexuálnímu životu, k úhradě společných potřeb na domácnost, jakož i k dalším aspektům.¹⁰⁹

Ust. § 100 odst. 1 věta druhá TŘ stanoví, že *„jestliže je obviněných více a svědek je v uvedeném poměru jen k některému z nich, má právo odepřít výpověď stran jiných obviněných jen tehdy, nelze-li odloučit výpověď, která se jich týká, od výpovědi týkající se obviněného, k němuž je svědek v tomto poměru.“*

Ust. § 100 odst. 2 TŘ stanoví další podmínku pro nutnost udělení svolení poškozeného s trestním stíháním, a to, že by tímto bylo způsobeno *„nebezpečí trestního*

¹⁰⁷ Osobou blízkou se rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní.

¹⁰⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 883.

¹⁰⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 883.

stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželů, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném,¹¹⁰ jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní.“

Dle ust. § 100 odst. 3 TŘ platí, že „odepřít výpověď jako svědek nemůže však ten, kdo má stran trestného činu, jehož se svědecká výpověď týká, oznamovací povinnost podle trestního zákona.“¹¹¹

Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu¹¹² je „při posuzování otázky, zda je trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného vzhledem k existenci vztahu obviněného k poškozenému předpokládaného ust. § 163 odst. 1 TŘ (resp. § 100 odst. 2 TŘ), vždy rozhodná doba, kdy má být zahájeno trestní stíhání, a doba, po kterou se trestní stíhání vede (tj. až do pravomocného skončení věci). Proto není rozhodující, zda uvedený vztah existoval v době, kdy byl spáchán trestný čin, jehož trestní postih je podmíněn souhlasem poškozeného (vyjma trestného činu znásilnění podle § 241 odst. 1, 2 TrZ a trestného činu opilství podle § 201a TrZ, který by jinak vykazoval znaky skutkové podstaty trestných činů 1. skupiny).“

S výše uvedeným nesouhlasím, navrhovala bych širší výklad daného ustanovení, tedy aby souhlasu k trestnímu stíhání bylo třeba i pokud potřebný poměr trval pouze v době, kdy ke spáchání trestného činu došlo. Tento názor zastávám vzhledem ke skutečnosti, že rodinné problémy mohou mnohdy vyústit ve výše uvedené trestné činy, přičemž poškozený nemá zájem takovou osobu stíhat i pokud už mezi nimi příslušný vztah netrvá.

Druhou skupinou případů, ve kterých je nutný souhlas s trestním stíháním poškozeného, představují trestné činy znásilnění, pokud byl trestný čin spáchán manželem, partnerem či druhem poškozeného a trestný čin opilství, pokud jinak vykazuje znaky skutkové podstaty některého z trestných činů uvedených v první skupině trestných činů.

Ust. § 163 odst. 1 TŘ dále stanoví, že pokud dojde jedním skutkem k poškození více osob, k trestnímu stíhání postačí, pokud souhlas dá alespoň jeden z poškozených (k uvedenému srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 1996, sp. zn. 2

¹¹⁰Poměr obdobný poměru rodinnému vysvětluje Krajský soud v Českých Budějovicích ve svém rozhodnutí sp.zn. 4 To 935/94. Uvedené rozhodnutí se týkalo případu, kdy obžalovaný z ublížení na zdraví a poškozená měli intimní poměr po dobu jednoho roku, avšak každý z nich měl svoji vlastní rodinu a nežili ve společné domácnosti. Pro obžalovaného poměr s poškozenou nic neznamenal a nechoval k ní žádné hlubší city. Poškozená však obžalovaného měla ráda a jeho újmu by pociťovala jako újmu vlastní, proto nechtěla souhlasit s jeho trestním stíháním. Dle tohoto rozhodnutí však poměr obdobný rodinnému znamená vztah hluboký, intenzivní a pevný, což v tomto případě prokázáno nebylo. Vztah obdobný rodinnému se tedy musí zkoumat vždy ve vztahu ke konkrétnímu případu a neměl by být vykládán příliš široce, aby nedocházelo ke zneužívání institutu svolení poškozeného. Také dle J. Jelínka i autorů knihy Poškozený a adhezní řízení v ČR, poměr obdobný rodinnému je třeba vykládat úžeji, než extenzivně.

¹¹¹K oznamovací povinnosti srov. ust. § 368 odst. 1 TrZ.

¹¹²Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2005, sp.zn. 3 Tdo 567/2005.

Tzn 179/1996, dle kterého je více poškozených u trestného činu porušování domovní svobody, pokud v obydlí bydlí více osob). Situace se liší v případech, kdy byla způsobena těžká újma na zdraví více osobám. V takovém případě sice postačí souhlas byť jen jednoho z poškozených, přičemž těžká újma poškozeného, který souhlas s trestním stíháním nedal, se nebude pachateli přičítat. „*Jsou-li však útoky součástí jediného trestného činu, nemůže být trestní stíhání pro dílčí útok, u něhož poškozený neudělal souhlas s trestním stíháním, zastaveno, protože by se tím vytvořila překážka věci rozhodnuté ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) TŘ.*“¹¹³ Pokud se jedná o pokračující trestný čin, který byl spáchán jednotlivými dílčími útoky vůči poškozeným, z nichž někteří nemají dispoziční právo s trestním stíháním, dojde k zastavení trestního stíhání vůči dílčímu útoku, ohledně kterého poškozený odepřel souhlas s trestním stíháním.¹¹⁴

Dispoziční právo s trestním stíháním může být vykonáváno poškozeným i v případě, že je spoluobviněným ve společném řízení, což vyplývá z rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 20. 3. 1991, sp. zn. 4 To 61/1991. Ust. 163 TŘ je ustanovením speciálním ve vztahu k ust. § 44 TŘ které stanoví, že „*oprávnění poškozeného nemůže uplatňovat ten, kdo je v trestním stíhání stíhán jako spoluobviněný*“.

Poškozený je orgánem činným v trestním řízení vyzván k vyjádření souhlasu či nesouhlasu s trestním stíháním. Dle ust. § 163a odst. 2 TŘ platí, že „*pokud se poškozený na výzvu orgánu činného v trestním řízení ihned nevyjádří, poskytne mu příslušný orgán činný v trestním řízení podle povahy věci k vyjádření přiměřenou lhůtu, nejvýše však 30 dnů. Po marném uplynutí této lhůty již souhlas s trestním stíháním dát nelze. O tom je třeba poškozeného písemně poučit.*“

Povahou věci se rozumí zejména přihlídnutí k složitosti a závažnosti věci, osobě poškozeného a jeho vztahu k obviněnému a dalším okolnostem důležitým pro rozhodování poškozeného v konkrétní věci (např. zranění poškozeného, které vyžaduje hospitalizaci v nemocnici, složitosti jeho rodinné situace, situace v zaměstnání).¹¹⁵ Pakliže by poškozený nebyl poučen o skutečnosti, že po marném uplynutí stanovené lhůty již souhlas s trestním stíháním nelze udělit, může tento souhlas udělit až do řádného poučení orgánu činného v trestním řízení.

¹¹³JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 104. Shodně také rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 1998, sp.zn. 6 Tz 54/98.

¹¹⁴RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 539.

¹¹⁵ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1327.

Dle ust. § 163 odst. 2 TŘ může poškozený udělit souhlas či nesouhlas s trestním stíháním státnímu zástupci či policejnímu orgánu písemně nebo ústně zaznamenáním do protokolu.

Dle rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 7. 2002, sp. zn. 5 To 31/02, musí být souhlas poškozeného vyjádřen explicitně, nikoli implicitně vyvozen z okolností případu. Takový souhlas by měl být projevem vůle adresným, určitým a srozumitelným. Souhlas s trestním stíháním musí být také udělen vůči konkrétnímu pachateli, nestačí tedy pouhý souhlas poškozeného obecně s trestním stíháním. Proto pokud dojde ke změně osoby obviněné, je nutné, aby poškozený znovu udělil souhlas s trestním stíháním, jedná-li se o osobu v příslušném vztahu k poškozenému.¹¹⁶ Dále platí, že pokud se v průběhu trestního řízení zjistí, že se jedná o jinou kvalifikaci trestného činu, u níž je třeba souhlasu poškozeného s trestním stíháním, musí být poškozený na takovýto souhlas dotázán, a to vzhledem k tomu, že je souhlas s trestním stíháním dáván vždy ve vztahu ke konkrétnímu trestnímu činu.¹¹⁷

Poškozený může udělit souhlas s trestním stíháním v jakémkoli stadiu trestního řízení, a to i v rámci stadia odvolacího, přičemž poškozená osoba musí být orgánem činným v trestním řízení výslovně dotázána, zda souhlasí s trestním stíháním ještě před zahájením trestního stíhání s výjimkou, je-li vztah mezi poškozeným a obviněným zjištěn až v průběhu řízení.¹¹⁸

Je-li souhlas poškozeného k trestnímu stíhání dán, postupují orgány činné v trestním řízení v trestním řízení.

Dle ust. § 163 odst. 2 TŘ může poškozený souhlas s trestním stíháním vzít zpět, a to výslovným prohlášením až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě.

Pokud dojde k udělení souhlasu s trestním stíháním poškozeným v době, kdy je mezi ním a obviněným potřebný poměr stanovený zákonem a v průběhu trestního stíhání tento poměr zanikne, poškozený již nemůže vzít svůj souhlas s trestním stíháním zpět.¹¹⁹

Soud není povinen zjišťovat, zda souhlas poškozeného s trestním stíháním obviněného, daný při zahájení trestního stíhání, v řízení před soudem trvá, eventuálně zda

¹¹⁶JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 104.

¹¹⁷ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1320.

¹¹⁸ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1320.

¹¹⁹RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 541.

bude odvolán či nikoli. Pokud poškozený sám prohlášením z vlastní vůle souhlas nevezme zpět, platí, že souhlas je dán.¹²⁰

Dle rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 25. 3. 2008, sp. zn. 13 To 90/2008, platí, že *„jestliže poškozený vezme zpět souhlas s trestním stíháním obviněného, který byl dosud stíhán jen pro trestný čin uvedený v § 163 odst. 1 TŘ., je soud povinen přezkoumat, zda skutek, pro který se trestní stíhání vede, nenaplňuje též znaky trestného činu, jehož stíhání není podmíněno souhlasem poškozeného.“*

Pokud dojde k odepření souhlasu ještě před zahájením řízení, orgán činný v trestním řízení usnesením věc odloží dle ust. § 159a odst. 2 TŘ, neboť je takové trestní stíhání nepřipustné. Usnesení musí být dle ust. § 159a odst. 6 TŘ doručeno i poškozenému, který má dle ust. § 159a odst. 7 TŘ právo proti takovému usnesení podat stížnost. V trestním stíhání podmíněném souhlasem poškozeného, které bylo odloženo z důvodu, že nebyl dán souhlas poškozeného, případně byl vzat zpět, se pokračuje, prohlásí-li obviněný do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o zastavení trestního stíhání oznámeno, že na projednání věci trvá (srov. ust. § 11 odst. 3 TŘ).

Státní zástupce však může dle ust. § 174 odst. 2 písm. e) TŘ usnesení o odložení věci prohlásit za nezákonné nebo neodůvodněné, poněvadž v přípravném řízení samozřejmě nebudou objasněny všechny okolnosti trestného činu.

Pokud jedním skutkem bylo spácháno v jednočinném souběhu více trestných činů, z nichž pro jeden z nich je nutný souhlas s trestním stíháním a není dán, je obviněný stíhán jen pro trestný čin, pro který není nutný souhlas s trestním stíháním, přičemž v odůvodnění rozhodnutí se vysvětlí, proč pachatel není obviněn i z ostatních trestných činů (srov. rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 9. 4. 1998, sp. zn. 1 To 11/98; 38/1999).

Souhlasím s názorem J. Jelínka¹²¹, že není-li dán souhlas s trestním stíháním, není možné následně skutek projednávat ani jako přestupek. Důvodem je skutečnost, že pokud není souhlas dán, jak bude uvedeno níže, trestní stíhání musí být zastaveno. Postoupení jinému orgánu dle ust. § 171 TŘ tedy není možné.

Pokud poškozený souhlas s trestním stíháním výslovně odepře, nemůže jej následně udělit, přičemž takové trestní stíhání by bylo nepřipustné (viz ust. § 163a odst. 2, druhá věta TŘ).

Pokud by bylo trestní stíhání zahájeno, aniž by byl poškozený dotázán na souhlas s trestním stíháním, trestní stíhání bude zastaveno, a to státním zástupcem, jedná-li se

¹²⁰Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 29. 10. 1997, sp. zn. 8 To 419/97.

¹²¹JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 106.

o přípravné řízení. Toto usnesení státního zástupce podléhá mimořádné fakultativní kasační pravomoci Nejvyššího státního zástupce dle ust. § 173a TŘ, ke které může poškozený dát podnět.

Dle rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 29. 10. 1997, sp. zn. 8 To 419/97, v případě smrti poškozeného, který nedal souhlas s trestním stíháním, nepřechází možnost udělit tento souhlas na právního nástupce z toho důvodu, že z ust. § 45 odst. 3 TŘ vyplývá, že pouze práva poškozeného vztahující se k nároku na uplatnění náhrady škody přecházejí na právního nástupce. V tomto případě nelze užít ani ust. §15 ObčZ, dle kterého „*po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu osobnosti manželu a dětem a není-li jich, jejím rodičům.*“ Důvodem je skutečnost, že ust. § 163 TŘ je ustanovením speciálním ve vztahu k ust. § 15 ObčZ. Stejně nemůže být právním nástupcem poškozeného vzat souhlas poškozeného zpět po jeho smrti, pokud jej před smrtí vyslovil.¹²²

6.1. Podmínky, za nichž není nutný souhlas k trestnímu stíhání

Novela provedená zákonem č. 265/2001 Sb., účinná od 1. 1. 2002, zakotvila ustanovení upravující podmínky, za nichž není souhlasu k trestnímu stíhání dle ust. § 163 TŘ třeba. Byl-li souhlas dán za účinnosti úpravy platné do 31. 12. 2001, orgány činné v trestním řízení pokračují v řízení. Stejně tak je možno vést řízení i ve věcech, ve kterých souhlas dán nebyl, ale ve věci nebylo do konce roku 2001 pravomocně rozhodnuto (zpravidla zastavením trestního stíhání).¹²³

Ust. § 163a odst. 1 TŘ stanoví, že „*souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 není třeba, pokud byla takovým činem způsobena smrt¹²⁴, poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena¹²⁵, poškozeným je osoba mladší 15 let, z okolností je zřejmé,*

¹²²JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 98 - 99

¹²³ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1325.

¹²⁴ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1325.: „*Smrtí se rozumí biologická smrt mozku, kdy je již vyloučeno obnovení všech životních funkcí.*“

¹²⁵Dle ust. § 10 ObčZ platí, „*jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud ji způsobilosti k právním úkonům zbaví. Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí. Soud zbavení nebo omezení způsobilosti změní nebo zruší, změní-li se nebo odpadnou-li důvody, které k nim vedly*“.

že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní¹²⁶ vyvolané výhrůžkami¹²⁷, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.¹²⁸

Co se týče poškozeného mladšího 15 let a poškozeného, který není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena, se tyto okolnosti uplatní v případě, že existují v době, kdy se trestní stíhání vede.

Před účinností novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. dával za poškozeného, který byl mladší 15 let, nebo v případě poškozeného, který nebyl schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena, souhlas s trestním stíháním jeho poručník, zákonný zástupce nebo opatrovník. Ti k souhlasu potřebovali schválení soudu.

Pokud v průběhu trestního řízení osoba dosáhne 15 let věku, je třeba se jí na souhlas s trestním stíháním dotázat, respektive jejího státního zástupce. Není tedy rozhodující, zda osoba nedovršila věku 15 let v době, kdy na ní byl trestný čin spáchán.¹²⁹

„Okolnostmi zřejmými“ se rozumí výsledky vyšetřování před zahájením trestního stíhání na základě prokázaných důkazů.¹³⁰

Za nezletilého staršího 15 let uděluje souhlas jeho zákonný zástupce (srov. ust. § 45 odst. 1 TR). Dle ust. § 45 odst. 2 TR, pokud však dojde ke střetu zájmů mezi poškozeným nezletilým a zákonným zástupcem, je nutné ustanovit poškozenému opatrovníka.

Skutečnost, zda se jedná o osobu mladší 15 let, se posuzuje jak dle doby, kdy byl trestný čin spáchán, tak podle doby, kdy se rozhoduje o zahájení trestního stíhání. Pokud totiž v této době dovršila osoba 15. rok svého života, může udělit sama souhlas s trestním stíháním. Názor na to, zda poškozený, který dovršil 15. rok svého věku během trestního řízení již po zahájení trestního stíhání, může vzít zpět souhlas s trestním stíháním, se liší.

¹²⁶Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2003, sp. zn. 5 Tdo 1119/2003: „Tísní ve smyslu § 163a odst. 1 písm. d) TR se rozumí stav, byť přechodný, vyvolaný výhrůžkami, které vedou k omezení volnosti rozhodování, kdy se utiskovaná osoba ocitá v těžkostech a nesnázích, které ovlivňují její rozhodování o souhlasu s trestním stíháním.“

¹²⁷ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1326.: „Stav i jen přechodný, kdy osoba je omezena ve volnosti rozhodování, zda udělí souhlas s trestním stíháním, což může být zapříčiněno výhrůžkami, které mohou směřovat jak vůči poškozenému, tak vůči jeho blízkým a mohou se týkat všeho, co ovlivní volní rozhodování poškozeného.“

¹²⁸ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1326.: „podobné rysy jako výhrůžky, dosahuje však menší intenzity. Tíseň může být též vyvolána závislostí, což znamená, že poškozený je majetkově, psychicky či jinak odkázán na osobu, která v ní tíseň vyvolává. Tíseň se může projevat v neposlední řadě také ve vztazích nadřízenosti a podřízenosti, tedy v rámci zaměstnaneckého vztahu.“

¹²⁹ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1326.

¹³⁰ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1326.

Já se shoduji s autory, kteří se přiklánějí k tomu, „aby postavení poškozeného bylo dovozováno podle doby spáchaného skutku, nikoli z procesní úpravy“, a to proto, že často je celé trestní řízení ovlivněno rychlostí, jakou postupuje, tedy tím, kolik let je poškozenému, který na vše může nahlížet s odstupem času jinak, než v době, kdy na něm byl spáchán trestný čin. Opačný názor má však F. Novotný, M. Růžička a kol.¹³¹

Dle rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 21. 6. 2006, sp. zn. 5 To 40/2006, je skutečnost, že „v řízení o trestném činu, u něhož je trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného (§ 163 TŘ), nebylo zjištěno stanovisko poškozeného, důvodem zrušení napadeného rozsudku podle § 258 odst. 1 písm. a) TŘ.“

De lege ferenda navrhuji začlenit do ust. § 163a odst. 1 TŘ další skutečnost, na základě které by nebyl souhlas s trestním stíháním nutný. Mělo by se dle mého názoru jednat o případy, kdy se pachatelé dopouštějí opakovaně trestné činnosti vůči svým nejbližším spoléhajíc se na jejich neudělení souhlasu s trestním stíháním vzhledem k jejich rodinnému či obdobnému poměru.

Tento institut je dle mého názoru přínosem především u nedbalostních trestných činů, kdy pachatel neměl úmysl způsobit škodu poškozenému a jejich stíhání by mělo negativní dopad na celou rodinu poškozeného. Nedostatkem tohoto institutu tedy dle mého názoru je, že dispoziční právo poškozeného s trestním stíháním je vyloučeno, jedná-li se o pachatele, se kterým poškozený není v rodinném ani obdobném vztahu.

Dále se domnívám, že výčet trestných činů uvedených v ust. § 163 TŘ by se měl omezit na trestné činy menší společenské závažnosti a v případech trestných činů více závažných by měl být zachován princip oficiality, tedy trestního stíhání z úřední povinnosti.

Ztotožňuji se tedy s názory J. Jelínka, P. Vantucha, i V. Čechota či J. Musila, kteří se shodují na tom, že taxativní výčet trestných činů by měl být logičtější, systematictější a provázanější, čemuž nasvědčuje například nezařazení trestného činu šíření nakažlivé choroby, kterou je například i onemocnění virem HIV/AIDS, do výčtu trestných činů uvedených v ust. §163, v porovnání s tím, že pokud dojde již k infikování osoby virem HIV v potřebném poměru dle zákona, dojde tím k ublížení na zdraví, a k tomuto trestnému činu je nutné vyjádření souhlasu s trestním stíháním poškozeného. Dalším zarážejícím prvkem je, že trestný čin ohrožování pohlavní nemocí je uveden ve výčtu trestných činů uvedených v ust. § 163. Pokud by tedy bylo onemocnění virem HIV (AIDS) řazeno mezi pohlavní

¹³¹RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 547.

nemoci, nikoli mezi nakažlivé choroby, měl by poškozený dispoziční právo s trestním stíháním.¹³²

Za úvahu stojí i vytvoření institutu soukromého žalobce, občanskoprávního (civilního) žalobce, který by samostatně vystupoval v trestním řízení s nárokem na náhradu škody způsobené trestným činem. Tento institut v naší právní úpravě fungoval až do dne 1. 8. 1950. Poškozený by tak mohl samostatně podávat obžalobu, k čemuž je v našem trestním řádu oprávněn pouze státní zástupce.

Názory právních autorit na daný námět se různí. Odpůrci vytvoření soukromé žaloby většinou vidí zásadní problém ve volbě taxativního výčtu trestných činů, u nichž by se tento institut mohl uplatnit. Například T. Gřivna¹³³ je zastáncem vytvoření tohoto institutu i přesto, že uvádí, že soukromá žaloba by omezovala žalobu veřejnou a na poškozené by byly kladeny mnohem vyšší nároky, přičemž upozorňuje právě na nutnost zpočátku zvolit pouze 3 až 5 trestných činů, u kterých by to bylo možné. Zároveň též poukazuje na možné negativní vlivy tohoto institutu, jako je tedy zatížení poškozených větší měrou, jakož i prodloužení běžné doby řízení, které by ukazovaly ve prospěch zavedení návrhových deliktů, kdy by k trestnímu stíhání byl nutný souhlas poškozeného pro omezený okruh trestných činů a trestní stíhání by mohlo být zahájeno na návrh. Tento institut by dle něj bylo třeba velmi důkladně propracovat a zvážit všechny problémy, které mohou nastat v praxi. Přestože v evropských zemích je tento institut běžný, je dle mého názoru lehce zneužitelný.

Myslím si, stejně jako J. Jelínek, že institut souhlasu s trestním stíháním je nejvhodnější variantou, jelikož poškozený ovlivní zahájení trestního stíhání, aniž by musel naproti soukromoprávním žalobám mít vyšší míru odpovědnosti. Dle mého názoru je tedy tento institut pro poškozeného velkým přínosem a je v našem právním řádu velmi důležitý.

¹³²JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 109 – 110.

¹³³RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 700 - 702.

7. ŽÁDOST O INFORMACE O NEBEZPEČNÉM OBVINĚNÉM

Zákonem č. 283/2004 Sb. byl do trestního řádu začleněn institut žádosti o informace o nebezpečném obviněném. Důvodová zpráva k této novele uvádí, že „*situace, kdy se pachatel násilného trestného činu vrací zpět k oběti v úmyslu jí znovu ublížit, nejsou ve svém počtu zanedbatelné*“. Z praxe a z Rámcového rozhodnutí Rady Evropy ze dne 15. 3. 2001, o postavení obětí v trestním řízení (2001/220/JVV) tedy vyplynula potřeba, aby oběti násilných trestných činů byly v určitých případech informovány o tom, zda a kdy byl pachatel propuštěn z vazby či z výkonu trestu odnětí svobody. Před touto novelou si poškození mohli tyto informace opatřit jen neformální cestou, na tyto informace tedy neměli právní nárok.¹³⁴

Dle ust. § 44a odst. 1 TŘ má tedy poškozený, a to i ten, který nemá právo žádat o náhradu škody, právo žádat o informace o tom, že obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl, jakož i o tom, že odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody, nebo z nich uprchl, pokud orgán činný v trestním řízení shledá, že poškozenému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě.

Orgán činný v trestním řízení tedy musí zhodnotit všechny okolnosti konkrétního případu, zejména se zaměřit na vyhodnocení hrozby nebezpečnosti pobytu obviněného či odsouzeného na svobodě. Nebezpečí poškozenému hrozí převážně v případech opakovaného útoku proti jejich osobě, dále pokud je jim vyhrožováno, jakož i v jiných případech, přičemž nebezpečí hrozí hlavně u dlouhodobě neřešitelných konfliktů, které vyvrcholily v napadení poškozeného.¹³⁵

Pakliže orgán činný v trestním řízení shledá, že poškozenému nebo svědkovi hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, musí být poškozený dle ust. § 44a odst. 1 TŘ o právu žádat o uvedenou informaci poučen.

Ze skutečnosti, že poškozený může žádost podat u soudu a v přípravném řízení u státního zástupce (srov. ust. § 44a odst. 2 TŘ), jež bude více rozebrána níže, vyplývá, že těmto orgánům bude v rámci příslušných stádií trestního řízení náležet také uvedená poučovací povinnost. Poučovací povinnost tedy bude plnit orgán činný v trestním řízení,

¹³⁴VANTUCH, Pavel. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 1, s. 15.

¹³⁵ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 332.

který vede řízení v době, kdy nastala rozhodná skutečnost, tedy okamžik, kdy orgán činný v trestní řízení dospěje k závěru, že poškozený se nachází v nebezpečí.¹³⁶

Ztotožňuji se s názorem P. Vantucha,¹³⁷ který se domnívá, že žádost o informace může podat nejen poškozený, který byl o této možnosti poučen, ale i poškozený, jenž poučen nebyl. Účelem tohoto institutu je bezpečnost poškozeného, z uvedeného důvodu by neměla být poškozenému na škodu případná nečinnost orgánu činného v trestním řízení. Zastánci užšího výkladu ust. § 44a odst. 2 TŘ však vyžadují poučení poškozeného jako předpoklad uplatnění nároku poškozeného na výše uvedené informace.

Poškozený následně může žádost o informace o tom, že obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl, jakož i o tom, že odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody, nebo z nich uprchl, podat dle ust. § 44a odst. 2 TŘ u soudu, přičemž pokud je odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, podává se žádost soudu, který rozhodoval v prvním stupni. V přípravném řízení se žádost podává u příslušného státního zástupce, kterým může být státní zástupce, který vykonává dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení (viz ust. § 174 TŘ), nebo státní zástupce, který koná vyšetřování podle ust. § 161 odst. 3, 4 TŘ.¹³⁸

Dále se domnívám, stejně jako P. Vantuch,¹³⁹ že by bylo vhodné, aby orgány činné v trestním řízení podávaly výše uvedené informace i bez žádosti poškozeného, tedy ex offo, čímž by byla lépe zajištěna jejich ochrana. Dle mého názoru může být často nepodání žádosti o informace o nebezpečném obviněném jen důsledkem nedbalosti poškozených, kteří se mohou domnívat, že například výhrůžky obviněný nemíní vážně, či si nemusí uvědomovat možné následky, či je podceňují, přičemž orgán činný v trestním řízení je odborníkem ve svém oboru, a proto zajisté on sám zhodnotí, zda nebezpečí hrozí či nikoli, lépe než poškozený. Proto bych určitě navrhovala tímto způsobem zvýšit ochranu poškozených, jinak může zavedení tohoto institutu ztrácet očekávaný výsledek.¹⁴⁰

Z uvedeného důvodu bych tedy do ust. § 44a TŘ navrhovala doplnit větu, která dle P. Vantucha¹⁴¹ zní „*Pokud existují důkazy o tom, že od obviněného či odsouzeného hrozí*

¹³⁶RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 335.

¹³⁷VANTUCH, Pavel. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 1, s. 16.

¹³⁸ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 333.

¹³⁹VANTUCH, Pavel. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 1, s. 16.

¹⁴⁰VANTUCH, Pavel. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 1, s. 16.

¹⁴¹VANTUCH, Pavel. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 1, s. 17.

poškozenému nebo svědkovi nebezpečí, orgán činný v trestním řízení zabezpečí informování ohrožené osoby z úřední povinnosti.“

O podané žádosti je orgán činný v trestním řízení dle ust. § 70a odst. 1 písm. j) TŘ povinen bez průtahů vyrozumět příslušnou věznicí.

Poškozený se dle ust. § 70 odst. 2 TŘ vhodným způsobem vyrozumí o propuštění obviněného z vazby nebo o jeho uprchnutí z vazby v den, kdy k této skutečnosti došlo, přičemž vyrozumění provede orgán činný v trestním řízení, který vede řízení v době, kdy došlo ke skutečnosti (srov. ust. § 70 odst. 3 TŘ).

Dle mého názoru by de lege ferenda bylo vhodnější, pokud to situace umožňuje, informovat poškozeného o propuštění s dostatečným časovým předstihem, minimálně jednoho dne, než k propuštění dojde, aby si tak poškozený mohl lépe zajistit svoji ochranu. Stejného názoru je i P. Vantuch, který se domnívá, že o propuštění z vazby by měli být poškození informováni ihned po rozhodnutí o jejich propuštění na svobodu, jelikož vzhledem k rozloze ČR se obviněný či odsouzený může dostat během jednoho dne kamkoli. *„Pokud se jedná o propuštění obviněného z vazby, kterému uplynula doba trvání vazby, měl by být poškozený o této informaci informován maximálně den před propuštěním, u obviněných, u kterých dojde k rozhodnutí o propuštění během doby trvání vazby, mají být poškození informováni neprodleně po takovém rozhodnutí, přičemž bezodkladné informování poškozených je třeba, dojde-li k útěku obviněného z vazby.*“¹⁴²

Co se týče informace o propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho uprchnutí, předseda senátu v tomto případě dle ust. § 325 odst. 5 TŘ zašle spolu s nařízením výkonu trestu příslušné věznicí, případně samostatně, pokud odsouzený již ve výkonu trestu je, informace o poškozených, které je třeba o propuštění nebo uprchnutí odsouzeného vyrozumět. Věznice je následně povinna písemně vyrozumět poškozeného bezodkladně, nejpozději však v den následující po předmětné skutečnosti.

„Dojde-li v průběhu výkonu trestu k přemístění odsouzeného do jiné věznice, je věci Vězeňské služby, aby informace soudu byla této věznicí předána. Povinnost informovat poškozeného o propuštění odsouzeného nebo o jeho útěku má věznice nejpozději den následující po dni, kdy k této události došlo. Vzhledem k tomu, že se tak má stát písemným vyrozuměním, je tato povinnost splněna předáním listiny k doručení poště.“¹⁴³

¹⁴²VANTUCH, Pavel. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 1, s. 17.

¹⁴³ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 2. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 2439.

Ztotožňuji se s názorem P. Vantucha, že je třeba poškozené a svědky informovat o propuštění z výkonu trestu odsouzeného před jeho propuštěním, což by stačilo písemnou formou, pokud může poškozenému dojít včas poštou, avšak „u odsouzených, kteří uprchnou z výkonu trestu odnětí svobody, by pak mělo docházet k upozornění ohrožených poškozených a svědků neprodleně poté, co je útěk zjištěn, a to co nejrychlejším a zcela spolehlivým způsobem, nejlépe osobní informací poskytnutou policií v místě bydliště poškozeného či svědka.“¹⁴⁴

Dle mého názoru mělo zařazení tohoto institutu do trestního řádu velmi pozitivní dopad na postavení poškozeného, který může být díky informovanosti o obviněném (odsouzeném) více ostražitý, opatrný a může lépe předejít další trestné činnosti zajištěním své ochrany.

S ohledem na shora uvedené navrhuji následující znění ust. § 44a odst. 1 TŘ:

„Orgán činný v trestním řízení poučí poškozeného nebo svědka o možnosti žádat informace o tom, že obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl, nebo že odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl. Pokud existují důkazy o tom, že od obviněného či odsouzeného hrozí poškozenému nebo svědkovi nebezpečí, orgán činný v trestním řízení zabezpečí informování ohrožené osoby z úřední povinnosti.“

Dále navrhuji následující znění ust. § 70a odst. 2 TŘ:

„Poškozený, svědek nebo příslušný orgán činný v trestním řízení, který podal žádost podle § 44a, a se vhodným způsobem vyrozumí o propuštění obviněného z vazby dva dny předem, než k této skutečnosti dojde; o uprchnutí z vazby obviněného budou vyrozuměni v den, kdy k této skutečnosti došlo.“

Dále navrhuji následující znění ust. § 321 odst. 5 TŘ:

„Podal-li poškozený nebo příslušný orgán činný v trestním řízení žádost podle § 44a, zašle předseda senátu spolu s nařízením výkonu trestu příslušné věznici informace o poškozených, které je třeba o propuštění nebo uprchnutí odsouzeného vyrozumět. V případě, že poškozený nebo příslušný orgán činný v trestním řízení podal žádost v době, kdy je odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, zašle soud věznici, v níž odsouzený vykonává trest odnětí svobody, příslušné informace dodatečně. Věznice je povinna písemně vyrozumět poškozeného nebo příslušný orgán činný v trestním řízení bezodkladně, nejpozději však dva dny předem, než dojde k propuštění odsouzeného, a v den uprchnutí odsouzeného.“

¹⁴⁴VANTUCH, Pavel. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 1, s. 17.

8. ROZHODNUTÍ O NÁVRHU NA NÁHRADU ŠKODY

Obecně platí, že o uplatněném nároku na náhradu škody soud nerozhoduje v případě rozhodnutí dle ust. § 221 - 224 TŘ. Dále soud o nároku na náhradu škody nerozhoduje, pokud návrh poškozeného neodpovídá shora uvedeným podmínkám, tedy nebyl-li uplatněn řádně nebo včas.

Dále platí, že uložit obžalovanému povinnost nahradit poškozenému škodu lze pouze v odsuzujícím rozsudku pro trestný čin, kterým tuto škodu způsobil (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 1. 1963, sp.zn. 5 Tz 52/62). Z uvedeného vyplývá, že pakliže soud zproští obžalovaného obžaloby, nemůže rozhodnout o náhradě škody, nýbrž odkáže poškozeného se svým nárokem na občanskoprávní, případně jiné řízení (srov. ust. § 229 TŘ).

Pokud soud v odsuzujícím rozsudku neuloží obviněnému povinnost nahradit poškozenému škodu, kterou mu způsobil, musí jej vždy odkázat na řízení občanskoprávní, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Důvodem je skutečnost, že soud není v adhezním řízení oprávněn zamítnout nárok na náhradu škody, a to ani částečně, pokud jej poškozený uplatnil řádně a včas a byly-li splněny všechny ostatní předpoklady pro rozhodování o náhradě škody. Pokud jsou však splněny podmínky pro vydání rozhodnutí, musí být poškozenému nárok na náhradu škody přiznán, nemá být tedy zbytečně odkazován na jiné řízení.¹⁴⁵

Ze shora uvedeného vyplývá, že soud může rozhodnout o nároku na náhradu škody následujícími způsoby:

- a) v odsuzujícím rozsudku uloží dle ust. § 228 odst. 1 TŘ odsouzenému náhradu škody poškozenému;
- b) odkáže poškozeného s celým uplatněným nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, neboť:
 - i) podle výsledků dokazování není podklad pro vyslovení povinnosti k náhradě škody nebo by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody bylo třeba provádět další dokazování, které přesahuje potřeby trestního stíhání a podstatně by je protáhlo (srov. ust. § 229 odst. 1 TŘ),

¹⁴⁵ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 2. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1872.

ii) došlo ke zproštění obžaloby ohledně toho skutku, kterým měla být škoda způsobena (srov. ust. § 229 odst. 3 TŘ).

c) odkáže poškozeného se zbytkem uplatněného nároku na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem, jestliže v hlavním líčení, ať již z jakéhokoli důvodu, přizná uplatněný nárok jen zčásti (srov. ust. § 229 odst. 2 TŘ).

O náhradě škody může rozhodnout i samosoudce zjednodušeným rozsudkem (srov. ust. § 314d odst. 3 TŘ) nebo trestním příkazem [ust. § 314f odst. 1 písm. e) TŘ], a to rovněž podle ust. § 228 a 229 TŘ.¹⁴⁶

Ad a)

Podmínkami pro uložení náhrady škody v odsuzujícím rozsudku jsou řádné a včasné uplatnění nároku na náhradu škody, neexistence zákonné překážky (srov. ust. § 43 odst. 4, § 44 odst. 3, § 206 odst. 3, 4 TŘ), nárok a výše škody byly odůvodněny výsledky hlavního líčení (srov. ust. § 228 TŘ) a dále skutečnost, že škoda v předmětné výši dosud nebyla uhrazena.

Co se týče podoby výroku o povinnosti obžalovaného k náhradě škody, tento musí dle ust. § 228 odst. 2 TŘ přesně označovat osobu oprávněného a nárok, který mu byl přisouzen. V odůvodněných případech může soud vyslovit, že závazek má být splněn ve splátkách, jejichž výši a podmínky splatnosti zároveň určí. Na návrh poškozeného může být výše škody vyjádřena v cizí měně, a to za podmínek uvedených v ust. § 228 odst. 3 TŘ, tedy že toto neodporuje okolnostem případu a škoda byla způsobena na peněžních prostředcích v cizí měně nebo na věcech zakoupených za takové peněžní prostředky nebo obžalovaný, případně poškozený jsou cizozemcem.

Ad b), c)

Ust. § 229 TŘ vyjadřuje „*podpůrnou povahu adhezního řízení ve vztahu k trestnímu řízení a závislost rozhodnutí o náhradě škody na meritorním rozhodnutí o podané obžalobě*“

¹⁴⁷

Poškozený je dle ust. § 229 TŘ soudem odkázán na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem¹⁴⁸ s celým

¹⁴⁶ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář. 2. díl. 6. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1831.

¹⁴⁷RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice.* Praha: C. H. Beck, 2007. s. 507 – 508.

¹⁴⁸ Například ředitel věznic, který je oprávněn podle § 39a odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, služební orgán, který rozhoduje ve věcech vojáků z povolání podle § 111 odst. 1 a 2 zákona č. 221/1999 Sb.

uplatněným nárokem, či jen s částí svého uplatněného nároku. K odkázání tedy často dochází, pokud není škoda řádně vyčíslena, nebo jsou o její výši pochybnosti.¹⁴⁹

Odkázat poškozeného na jiné řízení však není možné pouze z důvodu rozsahu uplatněných nároků či z důvodu spoluzavinění poškozeného (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 15. 10. 1980, sp. zn. Ndt 51/80). Odkaz na jiné řízení dále není možný též pouze z důvodu, že výše škody není ještě prokázána, přičemž právě tato výše je zákonným znakem trestného činu, pro který probíhá trestní stíhání.¹⁵⁰

Ust. § 209 odst. 2 TR v podstatě stanoví, že soud má povinnost rozhodnout o řádně uplatněném nároku v takovém rozsahu, ve kterém je to možné. Bude se jednat například o situace, ve kterých není z dokazování jasný nárok poškozeného v celém rozsahu nebo chybí podklad pro všechny složky nároku, v němž je možné na základě hmotněprávních předpisů snížení náhrady škody soudem, pokud škoda byla způsobena například spoluzaviněním poškozeného, dále v případech, kdy poškozený uplatňuje nárok na náhradu škody vyšší, než je připuštěna právním předpisem, nebo pokud škoda byla způsobena více skutky, přičemž pro některé z nich došlo k zastavení trestního stíhání. Ve všech případech však není rozhodující důvod, který vedl k přiznání nároku jen zčásti.¹⁵¹

Rovněž tyto výroky by měly obsahovat náležité označení osoby poškozeného a nároku, jehož se tento výrok týká.

¹⁴⁹ROD, Jirí. Poškozený v trestním řízení a jeho možnosti k úhradě škody. *Právo a podnikání*, 2005, č. 3, s. 25.

¹⁵⁰ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 2. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1875.

¹⁵¹ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 2. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 1872.

9. ODKLONY V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Odklonem rozumíme alternativu standardního trestního řízení, tedy odchylku od standardního průběhu trestního procesu, kdy není vyneseno odsuzující rozsudek, ve kterém by byla vyslovena vina a sankce, ale věc je vyřízena jinak, nejčastěji zastavením trestního stíhání. Odklony mají pro poškozeného jak svá pozitiva, a to především v podobě rychlejší náhrady škody, ale také negativa spočívající hlavně ve zvýhodnění obviněného, pro kterého představují mírnější řešení, než které by nastalo v rámci běžného soudního řízení.¹⁵²

Cílem odklonů je urovnání vztahů mezi poškozeným a obviněným, a to nejen vztahů majetkových, ale i sociálních, a také dosažení satisfakce za nehmotné újmy, souhrnně se nazývající restorativní - obnovující spravedlnost.¹⁵³

V trestním řízení s těmito odklony mají poškození spoustu shodných práv jako v běžném trestním řízení, ale též rozlišných. Rozdílná práva vyplývají i ze samotné podstaty jednotlivých odklonů.

V rámci této kapitoly bych se ráda zaměřila na dva odklony, a to na narovnání a podmíněné zastavení trestního stíhání. Poškozený je ve všech níže zmíněných odklonech definován stejně jako v adhezním řízení. V rámci podmíněného zastavení trestního stíhání se musí jednat o poškozeného, který by byl subjektem adhezního řízení; v čemž je rozdíl od institutu narovnání, kde se poškozeným rozumí i osoba, která by nebyla subjektem adhezního řízení. Narovnání však není možné u trestných činů, kde nebyla způsobena škoda.

9.1. Narovnání

Jedním z odklonů je narovnání, jež je upraveno v ustanoveních § 309 – 314 TŘ, a ke kterému může dojít jak v řízení před soudem, tak i v řízení přípravném, v řízení o přečinu, pokud k němu udělí souhlas obviněný a poškozený. V rámci řízení před soudem lze narovnání uplatnit v hlavním líčení, mimo hlavní líčení ve veřejném hlasování, jakož i v rámci předběžného projednání obžaloby.¹⁵⁴

¹⁵²JELÍNEK, JIŘÍ A KOL. *Trestní právo procesní*: 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 678 - 779.

¹⁵³RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 559 -561.

¹⁵⁴JELÍNEK, JIŘÍ A KOL. *Trestní právo procesní*: 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 695.

Zákonnými předpoklady pro rozhodnutí o narovnání jsou dle ustanovení § 309 odst. 1 TR:

a) prohlášení¹⁵⁵ obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, o němž nejsou důvodné pochybnosti, že by nebylo učiněno svobodně, vážně a určitě,

b) úhrada škody poškozenému způsobené přečinem nebo učinění potřebných úkonů k její úhradě, případně jiné odčinění újmy vzniklé trestným činem, a

c) složení peněžní částky určené konkrétnímu adresátovi¹⁵⁶ k obecně prospěšným účelům na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství, přičemž tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu,

d) skutečnost, že soud, případně státní zástupce, považuje takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Ustanovení § 310 odst. 1 TR představuje další předpoklad, kterým je výslech obviněného¹⁵⁷ a poškozeného¹⁵⁸ ještě před rozhodnutím o schválení narovnání. Před výslechem musí být poškozený dle ust. § 310 odst. 2 TR poučen o jeho právech a o podstatě institutu narovnání. Výslech se vztahuje především ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, dále se zjišťuje, zda souhlas s uzavřením dohody byl dobrovolný. Za nerovnoprávné považují, že obviněný je dle ustanovení § 310 odst. 1 věty druhé TR při výslechu dotázán, „*zda rozumí obsahu obvinění a zda si je vědom důsledků schválení narovnání*“, přičemž poškozený nikoli. Výslech však neslouží jako důkazní prostředek, nezjišťuje se v něm skutkový stav, ale soud se snaží vytvořit si obraz o tom, zda je zde narovnání možné či nikoli.¹⁵⁹

Poškozený má stejná práva jako v rámci běžného řízení s drobnými odchylkami.¹⁶⁰ Za důležité považují, že v rámci narovnání může být odčiněna i jiná než majetková škoda.¹⁶¹

¹⁵⁵Prohlášení lze zachytit pouze do protokolu nebo úředního záznamu vzhledem k tomu, že prohlášení není doznáním se obviněného.

¹⁵⁶Při určení příjemce peněžité částky k obecně prospěšným účelům je soud vázán obsahem dohody o narovnání mezi obviněným a poškozeným (srov. ust. § 311 odst. 2 TR).

¹⁵⁷Součástí výslechu obviněného musí být i prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán.

¹⁵⁸Dle ustanovení § 310 odst. 3 TR „*Je-li poškozenou právnická osoba, lze místo výslechu statutárního zástupce nebo jiné osoby oprávněné jednat jejím jménem opatřit její písemné prohlášení k okolnostem uvedeným v odstavci 1.*“

¹⁵⁹MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 851.

¹⁶⁰RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 586.

¹⁶¹RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 587.

Teprve za splnění všech výše zmíněných předpokladů může soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání., přičemž proti tomuto rozhodnutí je dle ustanovení § 309 odst. 2 TR připustná stížnost s odkladným účinkem, kterou může podat jak obviněný, poškozený, tak i státní zástupce, rozhoduje-li o narovnání soud. Proti rozhodnutí soudu o narovnání, které je již pravomocné, jsou přípustné mimořádné opravné prostředky.¹⁶²

Na narovnání tedy poškozený ani obviněný nemají právní nárok, vše záleží na uvážení soudu.

Narovnáním se tedy vlastně rozumí dohoda¹⁶³ poškozeného a obviněného, která, pokud splňuje kumulativně zákonem stanovené předpoklady, způsobuje zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 309 TRŘ.

Narovnání však není dle ustanovení § 310a TR možné, pokud nárok na náhradu škody pouze přešel na právní nástupce. Toto omezení vyplývá dle komentáře¹⁶⁴ „ze zvláštní podstaty institutu narovnání, jehož smyslem není pouze náhrada škody, nýbrž i odstranění újmy, která byla obviněným trestným činem způsobena a která je pociťována bezprostředně obětí trestného činu“.

Narovnání je dle mého názoru institut velmi prospěšný, jelikož směřuje převážně k odčinění újmy poškozeného a trestní postih pachatele zde není tím prioritním zájmem. Tento institut však není ku prospěchu jen samotným poškozeným, ale i obětem trestných činů, jakož i obecně prospěšným zařízením. Za velmi přínosné považuji, že narovnání je možné i u poškozených, kteří by v běžném trestním řízení nemohli uplatňovat nárok na náhradu škody.¹⁶⁵

¹⁶²JELÍNEK, JIŘÍ A KOL. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 596.

¹⁶³JELÍNEK, JIŘÍ A KOL. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 693.

¹⁶⁴ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád*. Komentář. 2. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. s. 2339.

¹⁶⁵RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 585.

9.2. Podmíněné zastavení trestního stíhání

V řízení o přečinu může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce dle ust. § 307 odst. 1 TŘ podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže

- a) obviněný se k činu doznal,
- b) obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě,
- c) vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Dle ust. § 307 odst. 3 TŘ se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží obviněnému, který uzavřel s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil.

Poškozenému náleží právo podat stížnost proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, která má odkladný účinek (srov. ust. § 307 odst. 5 TŘ).

Poškozený má také právo podat stížnost i proti rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil ve zkušební době, jež má odkladný účinek (srov. ust. § 308 odst. 4 TŘ).

Tento institut se uplatní, i pokud nebyla způsobena škoda.¹⁶⁶ Za zarážející považuji, že k tomuto institutu není nutný souhlas poškozeného, což bych de lege ferenda určitě změnila. Svůj nesouhlas může poškozený uskutečnit jen prostřednictvím shora zmíněné stížnosti proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Tato stížnost může směřovat obecně k nesouhlasu s odklonem, ale i vůči náhradě škody, jakož i čemukoli jinému, například i k délce zkušební doby.¹⁶⁷

Poškozený může podat podnět k podmíněnému zastavení trestního stíhání, protože poškozený v rámci tohoto odklonu často dosáhne svého práva na náhradu škody lépe, protože obviněný je motivován škodu nahradit a poškozený nemusí čekat na pravomocné rozhodnutí, škoda je mu tedy uhrazena dříve a bez jakýchkoli formalit. Tato žádost však nemusí být nijak vyřízena, může dojít k samotnému podmíněnému zastavení řízení, v opačném případě se nevydává nevyhovující rozhodnutí.¹⁶⁸

Poškozený má i v tomto odklonu stejná procesní práva jako v běžném řízení. Zásadním rozdílem je dle mého názoru možnost poškozeného uplatnit nárok na náhradu škody nejen vůči orgánům činným v trestním řízení dle standardních postupů, ale činit tak

¹⁶⁶JELÍNEK, JIŘÍ A KOL. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 691.

¹⁶⁷RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 582.

¹⁶⁸RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 582.

i v rámci oznámení trestné činnosti nebo pouze vůči obviněnému.¹⁶⁹ Samozřejmě pro poškozeného bude výhodnější nárok na náhradu škody uplatnit co nejdříve, aby jej mohl vzít orgán činný v trestním řízení co nejdříve na vědomí.

Poškozený nemusí požadovat ani plnou výši náhrady škody, nebo se může s obviněným dohodnout, že náhradu škody požadovat nebude, nebo ji nepožaduje, i když se na tom s obviněným nedohodli. V takových případech se však nabízí otázka, zda i přesto je možné podmíněně zastavit trestní stíhání. Já jsem toho názoru, že by měl být pečlivě zvažován dotčený veřejný zájem vzhledem k tomu, že ten soukromý není odčiněn a měl by být uložen trest jiný, protože jinak by nebyl splněn základní účel tohoto institutu, a to účel výchovný.¹⁷⁰

Trestní stíhání může být podmíněně zastaveno, i pokud dosud není zcela jasná výše škody, přičemž je možné, aby obviněný s poškozeným uzavřeli třeba i nepojmenovanou smlouvu o závazku obviněného splatit plnou výši náhrady škody, která se následně prokáže, či se situace může vyřešit zaplacením zálohy, která bude přiměřená výši škody, která se zřejmě prokáže. Bude se jednat převážně o případy náhrady škody za ublížení na zdraví, kdy se teprve časem mohou projevit všechny následky.¹⁷¹

Písemné potvrzení poškozeného o náhradě škody obviněnému již před zahájením trestního stíhání - kvitance, jehož fotokopie se založí do spisu, prokazuje splnění povinnosti obviněného nahradit škodu, což však lze prokázat například i výpisem z účtu, shodným prohlášením obviněného i poškozeného. Prokázat je nutné i jiné úkony směřující k náhradě škody, např. potvrzení pojišťovny o nahlášení škody jako pojistné události a další.

Alternativy vypořádání mohou být i různě kombinovány, volba varianty by měla být co nejpříznivější pro poškozeného. Možné je i uvedení do předešlého stavu, kterým může být vrácení odcizených věcí.¹⁷²

Rozdílné je to, že podmíněně zastavení trestního stíhání je možné i v případech, kdy trestným činem nebyla způsobena škoda, což neplatí u narovnání, u kterého je nutný souhlas s tímto typem odklonu právě poškozeným, pokud by tomu tak bylo, daný institut by ztrácel své opodstatnění, protože účelem narovnání je právě uspokojení poškozeného

¹⁶⁹RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 576 - 577.

¹⁷⁰RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 579.

¹⁷¹RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 579.

¹⁷²RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 569.

a následné zastavení trestního stíhání.¹⁷³ Dalším rozdílem je, že u podmíněného zastavení trestního stíhání postačí jen dohoda o náhradě škody, která však nezakládá exekuční titul v případě jejího nesplnění.

¹⁷³RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 570.

10. SROVNÁNÍ SE SLOVENSKOU PRÁVNÍ ÚPRAVOU

Institut poškozeného je ve slovenském právním řádu upraven v zákoně č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok (dále jen „*slovenský trestní řád*“ nebo „*TrP*“), účinném od 1. 1. 2006. Účelem této kapitoly není detailní popsání úpravy postavení poškozeného v rámci trestního řízení ve slovenském právním řádu, nýbrž zevrubné srovnání právní úpravy české a slovenské.

Institut poškozeného je upraven v části první, hlavě druhé, díle sedmém, slovenského trestního řádu. Poškozený je dle ust. § 10 odst. 10 TrP procesní stranou. Dle ust. § 46 věty první TrP je poškozeným osoba, jíž bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda nebo byla porušena či ohrožena její jiná zákonem chráněná práva nebo svobody. Oproti české definici poškozeného je zřejmé, že poškozeným ve slovenské právní úpravě je pouze osoba fyzická. Rozšíření pojmu lze nalézt v tom, že poškozeným se dle slovenského právního řádu rozumí také osoba, jejíž zákonem chráněná práva nebo svobody byla porušena či ohrožena. Souhlasím s J. Jelínkem,¹⁷⁴ že se v tomto případě nejedná o příliš šťastné rozšíření, neboť umožňuje neomezenému okruhu poškozených vystupovat jako poškozený.

Uvedené ust. § 46 TrP dále upravuje práva poškozeného v rámci trestního řízení. Jedná se o právo se vyjádřit, zda souhlasí s trestním stíháním, právo uplatnit nárok na náhradu škody, činit návrhy na provedení důkazů nebo na jejich doplnění, předkládat důkazy, nahlížet do spisů a prostudovat je, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o dohodě o přiznání viny a přijetí trestu, vyjádřit se k provedeným důkazům, má právo závěrečné řeči a právo podávat opravné prostředky v rozsahu vymezeném tímto zákonem.

Také slovenský právní řád rozlišuje poškozeného s nárokem na náhradu škody a poškozeného bez nároku na náhradu škody. Dle ust. § 46 odst. 3 TrP je poškozený mající nárok na náhradu škody oprávněn nejpozději před skončením vyšetřování nebo zkráceného vyšetřování navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu. Z takového návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši nárok na náhradu škody uplatňuje, přičemž takový návrh nelze učinit, jestliže o nároku již

¹⁷⁴JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 36.

bylo rozhodnuto v občanském soudním řízení nebo v jiném příslušném řízení (srov. ust. § 46 odst. 4 TrP).

K ochraně poškozeného slouží také ust. § 6 odst. 2 TrP, dle kterého orgány činné v trestním řízení dbají na zájmy poškozených, jejichž osobní údaje se nezveřejňují.

Odlišností oproti české právní úpravě je také ust. § 49 TrP, dle kterého je „*orgán činný v trestním řízení povinen při prvním kontaktu s poškozeným poskytnout mu v písemné formě informace o jeho právech v trestním řízení a o organizacích na pomoc poškozeným včetně jimi poskytovaných služeb.*“

Také slovenský právní řád upravuje poskytování informací o propuštění či uprchnutí z vazby nebo z výkonu odnětí svobody. Dle slovenského právního řádu však o tuto informaci může poškozený požádat sám (srov. ust. § 46 odst. 9 TrP).

Co se týče možnosti bezplatné právní pomoci, ta je v podstatě v obou státech totožná.

Poškozený dle ust. § 211 TrP uděluje souhlas s trestním stíháním u taxativně vymezených trestných činů, jejichž počet je nižší než v českém trestním řádu. Odstavec 2 tohoto ustanovení stanoví, v jakých případech se souhlas poškozeného nevyžaduje. Jedná se o případy, kdy byla trestným činem způsobena smrt nebo poškozeným je stát, obec, vyšší územně správní celek, právnická osoba s majetkovou účastí státu nebo právnická osoba, která hospodaří s veřejnými financemi.

Dle ust. § 212 odst. 3 TrP lze souhlas, který nebyl udělen nebo který byl vzat zpět, znovu udělit jen pokud je zřejmé, že neudělení souhlasu nebo zpětvzetí souhlasu bylo vykonané v tísní pod vlivem výhrůžek, nátlaku, závislosti nebo podřízenosti. Slovenský trestní řád stanoví nevyvratitelnou domněnku, pro případ spornosti, zda souhlas nebyl dán nebo znovu udělen proto, že poškozený je v tísní, je mu vyhrožováno, je pod nátlakem, v závislosti nebo podřízenosti, že souhlas byl udělen.

Dále bych ráda zmínila, že poškozenému náleží dle ust. § 271 TrP právo vyjádřit se ke každému provedenému důkazu. Má také právo žádat o výslech svědka. Slovenská právní úprava rozšiřuje procesní samostatnost poškozeného jako strany trestního řízení a umožňuje mu lépe hájit svá práva.¹⁷⁵

Také slovenský trestní řád upravuje možnost zajištění nároku poškozeného. Za zajímavou považuji úpravu, která v českém trestním řádu chybí a zahrnuje následující. Nárok poškozeného na náhradu škody lze zajistit také majetkovými právy souvisejícími s účastí obviněného (majetkovou nebo osobní) v právnické osobě, pokud je z okolností

¹⁷⁵JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 65.

zřejmé, že trestný čin byl spáchán jménem nebo ve prospěch této právnické osoby (srov. ust. § 50 TrP).

Dle slovenského trestního řádu je možno o náhradě škody poškozeného také rozhodnout tak, že soud uloží náhradu morální škody způsobené úmyslným násilným trestným činem podle zákona č. 215/2006 Z.z., o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že určitá ustanovení slovenské právní úpravy by bylo vhodné zahrnout i do našeho trestního řádu a naopak definice poškozeného dle slovenské právní úpravy by dle mého názoru měla být přizpůsobena definici trestního řádu.

11. NÁVRHY DE LEGE FERENDA

Vzhledem k tomu, že jak poškozený, tak obviněný jsou v trestním řízení stranami s protichůdnými zájmy, obě tyto strany by měly mít s ohledem na rovnost stran stejná základní procesní práva. Myslím si, že neúměrné přiznávání práv obviněnému oproti poškozenému vede k větší kriminalitě, jelikož se tak obviněný často cítí právním řádem „podporován“ a získává domněnku o své nepostižitelnosti. Za diskriminaci poškozeného považuji, stejně jako J. Jelínek,¹⁷⁶ že poškozený, který je často v pozici svědka, nemá právo nevyprávět, nejedná-li se o právo odepřít výpověď, přičemž obviněnému toto právo trestní řád přiznává v ust. § 33 odst. 1. Uvedené bych tedy de lege ferenda navrhovala změnit.

Dále navrhuji, aby poškozenému bylo přiznáno právo žádat o provedení důkazu, zejména výslechu svědka nebo znalce dle ust. § 215 odst. 2. TŘ, vzhledem k tomu, že toto právo náleží i státnímu zástupci, obžalovanému a jeho obhájci. Stejně jako J. Jelínek¹⁷⁷ se domnívám, že by bylo třeba, aby takový výslech mohl poškozený činit jen prostřednictvím zmocněnce, který by měl právní vzdělání, což by bránilo zbytečným průtahům v trestním řízení, které mohou vycházet z nedostatku právního vzdělání osob, které výslech činí.

Domnívám se, že postavení poškozeného v trestním řízení by mělo být stále více posilováno. Myslím si, že je nutné zajistit poškozeným právní ochranu nejen během trestního řízení, ale i po jeho skončení, a to vzhledem k tomu, že poškozený je často svědkem trestného činu, a tedy i nositelem důkazů, a proto je třeba mu zajistit zvýšenou ochranu. Na druhou stranu nadměrné rozšiřování práv poškozeného až na úroveň práv obviněného by vedlo ke zpomalení trestního řízení, a tím i k pomalejšímu odškodnění poškozeného. Z uvedeného důvodu je proto nutné nerozšiřovat práva poškozeného nahodile, ale s patřičným uvážením.¹⁷⁸

Navrhuji, stejně jako J. Jelínek, že v případech výslechu poškozeného jako svědka, by mělo být dbáno na to, že poškozený je hlavně též stranou trestního řízení a měl by mít možnost být přítomen při výslechu obžalovaného a jiných svědků, přičemž by byl poškozený vyslýchán jako první.¹⁷⁹

¹⁷⁶JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 60.

¹⁷⁷JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 177 - 178.

¹⁷⁸JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 113-114.

¹⁷⁹JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 177.

Další nerovnost v postavení poškozeného a obviněného shledávám v tom, že po skončení vyšetřování policejní orgán umožní obviněnému a obhájci v přiměřené době prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování, přičemž poškozenému toto právo přiznáno není. Souhlasím tedy s J. Jelínkem, že je tak poškozenému znemožněno právo ujistit se, že ve spisu nechybí žádné podklady, které by jeho právo na náhradu škody podporovaly.¹⁸⁰

De lege ferenda také navrhuji, aby poškozený měl stejné právo jako obviněný na to, aby jeho zmocněnec byl přítomen již od zahájení trestního řízení při vyšetřovacích úkonech.¹⁸¹

Myslím si, stejně jako J. Jelínek, že by bylo vhodné, aby náklady vzniklé poškozenému s příbráním zmocněnce mohl požadovat na obžalovaném i takový poškozený, který nebyl v trestním řízení subjektem adhezního řízení.¹⁸²

Souhlasím s názorem Z. Kloučka¹⁸³, že pachatelé závažnějších trestných činů nejsou motivováni nahradit jimi způsobenou škodu z toho důvodu, že taková okolnost pro ně nepředstavuje okolnost polehčující. Myslím si tedy, že by bylo vhodné nalézt řešení, které by více motivovalo obviněné nahradit škodu. Takovým řešením může být snížení trestní sazby, přihlídnutí k této skutečnosti ve prospěch pachatele, či stanovit, že pokud bude škoda nahrazena nejpozději po dokončení dokazování, nebude se přihlížet k přitěžujícím okolnostem, pokud se jedná o trestné činy výlučně majetkové.

Dále navrhuji, aby bylo vydáváno rozhodnutí o tom, zda určitá osoba je či není poškozeným, přičemž proti tomuto rozhodnutí, vydanému orgánem činným v trestním řízení, by byla přípustná stížnost dotčené osoby. Tento návrh je dle mého názoru pozitivní zejména z toho důvodu, že současná právní úprava neumožňuje přezkoumávat rozhodnutí o tom, zda osoba je či není poškozená, jelikož toto rozhodnutí není vydáno v rámci formálního procesu¹⁸⁴ (více viz kapitola 2. 3. diplomové práce).

V rámci institutu mimořádně vysokého počtu poškozených navrhuji, aby proti rozhodnutí o nutnosti ustanovit společného zmocněnce, které je činěno usnesením, byla přípustná stížnost,¹⁸⁵ které by nebyl přiznán odkladný účinek vzhledem k možným průtahům

¹⁸⁰JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 174.

¹⁸¹JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 172.

¹⁸²JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. s. 170.

¹⁸³KLOUČEK, Zdeněk. Trestní oznámení: Legitimní postup, či zneužití práva? *Právní rádce*, 2000, č. 6, s. 31.

¹⁸⁴JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 114.

¹⁸⁵Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2002, sp. zn. 4 Tz 67/2002: Usnesení, kterým bylo podle § 44 odst. 2 TŘ rozhodnuto, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí, je typickým rozhodnutím, u něhož se neprojevuje ani formální stránka

v trestním řízení. Dále navrhuji, aby si poškození mohli zvolit za společného zmocněnce pouze advokáta, čímž by byla práva poškozených lépe chráněna. Myslím si, že právě u mimořádně vysokého počtu poškozených je důležité, aby společný zmocněnec měl právní vzdělání, a tedy aby mohl zastupovat všechny poškozené, vykonávat jejich práva a řádně uplatnit nárok na náhradu škody. Dále navrhuji, aby opatření soudu, kterým vybírá zmocněnce poškozeným, pokud si zvolili více než šest zmocněnců a zároveň se neshodli na dalším užším výběru zmocněnců, bylo oznamováno i samotným poškozeným, kteří mohou mít k vybraným zmocněncům výhrady. Rozhodnutí o nutnosti zvolit si společného zmocněnce dle mého názoru znevýhodňuje poškozené v případě, že se mezi sebou na společných zmocněncích nedohodnou, protože soud jim žádného zmocněnce nezvolí a oni tak ztrácejí nárok uplatňovat procesní práva poškozeného v trestním řízení, proto bych *de lege ferenda* navrhovala v tomto směru příslušné ustanovení změnit. Zřejmě bych podpořila i variantu trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR, které navrhovalo, aby společného zmocněnce zvolil soud, k čemuž by následně poškození mohli vznést námitku¹⁸⁶ (více viz kapitola 4. 2. diplomové práce).

Navrhuji také, aby orgány činné v trestním řízení poučily poškozeného poté, co se vzdá svých práv, o tom, jaké důsledky mu z toho budou plynout (více viz kapitola 4. 4. diplomové práce).

Poškozenému nesmí být o bezplatném zastoupení rozhodnuto bez návrhu poškozeného, tedy *ex offio*, jako je tomu v případě obviněného, což navrhuji *de lege ferenda* změnit, jakož i tu skutečnost, že poškozený nemá možnost sám si vybrat osobu advokáta, který ho bude obhajovat v případě bezplatného zastoupení, přičemž obviněný toto právo má. Ztížené postavení shledávám i v nutnosti vyjádření státního zástupce k ustanovení bezplatného zmocněnce.¹⁸⁷ Další znevýhodnění poškozeného oproti obviněnému v této problematice shledávám v tom, že nárok na bezplatnou právní pomoc má poškozený jen v přípravném řízení a v řízení před soudem 1. stupně.

De lege ferenda také navrhuji, aby soud byl oprávněn přiznat poškozenému vyšší náhradu škody, než kterou nárokoval ve svém návrhu, nebo kterou nárokoval ve zvýšené částce v rámci trestního řízení, pokud se soud již odebral k závěrečné poradě. (viz kapitola 5.2.1. diplomové práce)

právní moci (tj. vůbec nenabývá právní moci), protože se jím toliko upravuje průběh řízení bez jakýchkoli hmotněprávních důsledků. Proti takovému rozhodnutí tedy není stížnost pro porušení zákona přípustná.

¹⁸⁶RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 273.

¹⁸⁷JELÍNEK, Jiří a kol., *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. s. 253.

Novelizaci by dle mého názoru potřeboval také institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním, který shledávám velmi rozporuplným i vzhledem k nelogickému a nesystematickému výčtu trestných činů, k nimž je souhlas poškozeného nutný. Navrhuji především širší výklad ust. § 163 TŘ, tedy aby souhlasu k trestnímu stíhání bylo třeba, i pokud potřebný poměr mezi pachatelem a poškozeným trval pouze v době, kdy ke spáchání trestného činu došlo. Nedostatkem tohoto institutu dle mého názoru také je, že dispoziční právo poškozeného s trestním stíháním je vyloučeno, jedná-li se o pachatele, se kterým poškozený není v rodinném ani obdobném vztahu. Dále de lege ferenda navrhuji začlenit do ust. § 163a odst. 1 TŘ další skutečnost, na základě které by nebyl souhlas s trestním stíháním nutný, tedy pokud se pachatelé dopouštějí trestné činnosti vůči svým nejbližším opakovaně (více viz kapitola 6. diplomové práce). V 6. kapitole diplomové práce se také zmiňuji o institutu soukromého žalobce, který již v naší právní úpravě existoval, s jeho opětovným zavedením však nesouhlasím.

Dále navrhuji, aby měl státní zástupce opět právo podat návrh na náhradu škody poškozenému (více viz kapitola 5.2.2 diplomové práce), přičemž drobné návrhy de lege ferenda rovněž uvádím v kapitole 7. diplomové práce, která se týká žádosti o informace o nebezpečném obviněném, jakož i v kapitole 10. diplomové práce, ve které srovnávám postavení poškozeného v české právní úpravě s právní úpravou slovenskou.

12. ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se snažila co nejlépe obsáhnout téma postavení poškozeného v trestním řízení dle českého právního řádu, přičemž za hlavní cíl diplomové práce jsem stanovila dle mého názoru nejrozporuplnější instituty, tedy trestní stíhání se souhlasem poškozeného, žádost o informace o nebezpečném obviněném, jakož i překážky v uplatňování práv poškozeného. Diplomovou práci jsem rozdělila celkem do dvanácti kapitol.

Poškozený je jak subjektem, tak i stranou v trestním řízení a je nutno jej odlišovat od pojmu oběť trestného činu, přičemž poškozené můžeme členit do dvou kategorií, a to na poškozené, kteří nemohou žádat náhradu škody, a na poškozené s tímto právem. Samotná definice poškozeného je dle mého názoru v současné právní úpravě vymezena správně a dostatečně široce, její případné rozšiřování by mohlo mít negativní účinky (více viz kapitola 2.).

Ve své diplomové práci jsem samostatnou kapitolu věnovala také stručnému historickému vývoji postavení poškozeného, přičemž v jednotlivých kapitolách jsem rovněž poukázala na změny v právních úpravách, díky čemuž jsem mohla učinit závěr o pozitivním či negativním vlivu novel na postavení poškozeného.

Nejvíce potřebných návrhů na zdokonalení současné právní úpravy týkající se poškozeného jsem shledala u překážek v uplatňování práv poškozeného, přičemž nejvíce rozporuplným shledávám institut mimořádně vysokého počtu poškozených, který má svá pozitiva, ale zároveň se v podstatě jedná o vyloučení poškozeného z trestního řízení (více viz kapitola 4.2.).

Práva poškozeného jsem rozdělila na ta, která jsou vlastní všem poškozeným bez ohledu na jejich nárok na náhradu škody, a to dle jednotlivých stadií trestního řízení a dále na práva, která náleží pouze poškozenému s nárokem na náhradu škody.

Samostatnou kapitolu jsem také věnovala institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním, který shledávám velmi rozporuplným, a to i vzhledem k nelogickému taxativnímu výčtu trestných činů, při nichž je tento souhlas nutný, jakož i vzhledem k neexistenci ustanovení, které by umožňovalo institut souhlasu s trestním stíháním i v případech, kde neexistuje příbuzenský či obdobný poměr mezi pachatelem a poškozeným. Z uvedeného důvodu jsem v rámci kapitoly 6. navrhla podstatné změny tohoto institutu.

Zařazení institutu žádosti o informaci o nebezpečném poškozeném do trestního řádu mělo velmi pozitivní dopad na postavení poškozeného, který může být díky informovanosti o obviněném (odsouzeném) více ostražitý, opatrný a může lépe předejít další trestné činnosti zajištěním své ochrany. I tento institut však obsahuje mnoho nedostatků, jejichž odstranění navrhuji v kapitole 7. diplomové práce.

Postavení poškozeného může být také ovlivněno možností využití odklonů, (konkrétně narovnáním a podmíněným zastavením trestního stíhání), kdy odklony mají pro poškozeného jak svá pozitiva, a to především v podobě rychlejší náhrady škody, ale také negativa spočívající především ve zvýhodnění obviněného.

Ve své diplomové práci jsem také zabývala srovnáním postavení poškozeného v české a slovenské právní úpravě, na jehož základě jsem dospěla k závěru, že definice poškozeného v našem právním řádu je zcela vyhovující, na druhou stranu by však do české právní úpravy bylo vhodné zařadit určitá ustanovení slovenské právní úpravy (více viz kapitola 10. diplomové práce).

Návrhy na zdokonalení právní úpravy jsem uvedla v závěrečné kapitole, kde zároveň poukazují na nerovné postavení poškozeného a obviněného, kterému trestní řád mnohdy přiznává více práv než samotnému poškozenému, což shledávám za největší nedostatek celé právní úpravy postavení poškozeného v trestním řízení.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 5. 2001, sp. zn. IV. ÚS 639/2000

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 7. 2005, sp. zn. I ÚS 54/05

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 1. 1997, sp. zn. 27 To 22/1997

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 2003, sp. zn. 3 To 489/2003

Rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 25. 3. 2008, sp. zn. 13 To 90/2008

Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 29. 10. 1997, sp.zn. 8 To 419/97

Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 10. 1999, sp. zn. 8 To 335/1999

Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 20. 3. 1991, sp. zn. 4 To 61/91

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 23. 8. 1962, sp. zn. Tz 2/62

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 25. 1. 1963, sp.zn. 5 Tz 52/62

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 22. 2. 1967, sp. zn. Pls 3/67

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 5. 1967, sp. zn. 5 Tz 13/67

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 19. 6. 1968, sp. zn. 2 Tz 10/68

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1970, sp. zn. Spj 87/70

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 1. 4. 1974, sp. zn. Tzv 10/74

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 1. 1973, sp. zn. 1 Tz 62/72

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 3. 10. 1985, sp. zn. 11 To 72/85

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 1996, sp. zn. 2 Tzn 179/1996

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 5. 1998, sp.zn. 6 Tz 54/98

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2002, sp. zn. 4 Tz 62/2002

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 12. 2002, sp. zn. 4 Tz 76/2002

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 10. 2003, sp. zn. 5 Tdo 1119/2003

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 9. 2004, sp. zn. Ts 42/2003

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 1. 2005, sp. zn. 4 Tz 4/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 6. 2005, sp.zn. 3 Tdo 567/2005

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 8 Tdo 237/2010

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 21. 5. 1969, sp. zn. 10 Tz 12/69

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 17. 8. 1973, sp. zn. 5 Tz 49/73
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 21. 6. 1979, sp. zn. 4 Tz 31/79
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 15. 10. 1980, sp. zn. Ndt 51/80
Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 9. 4. 1998, sp. zn. 1 To 11/98; 38/1999
Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 21. 6. 2006, sp. zn. 5 To 40/2006
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 7. 2002, sp. zn. 5 To 31/02
Rozhodnutí Vyššího vojenského soudu ze dne 5. 9. 1961, sp. zn. To 46/1961

Právní předpisy

Rámcové rozhodnutí Rady Evropy 2001/220/JVV ze dne 15. 3. 2001, o postavení obětí v trestním řízení

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů

Zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 215/2006 Z.z., o odškodňování osob poškozených násilnými trestnými činy, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 119/1873 ř. z., trestní řád, ve znění zákona

Zákon č. 87/1950 Sb., trestní řád, ve znění zákona č. 64/1956 Sb.

Zákon č. 64/1956 Sb., trestní řád

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky

Publikace

CÍSAŘOVÁ, Dagmar, ČÍŽKOVÁ, Jana. *Poškozený v československém trestní řízení*. Praha: Univerzita Karlova, 1982. 85 s.

JELÍNEK, Jiří. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998. 190 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 784 s.

LÁTAL, Jaroslav. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Příručka ministerstva spravedlnosti. Praha: SEVT, a.s. 1994. 255 s.

MUSIL, Jan, KRATOCHVÍL, Vladimír., ŠÁMAL, Pavel a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 1166 s.

NOVOTNÝ, František, RŮŽIČKA, Miroslav a kol. *Trestní kodexy: trestní zákon, trestní řád a související předpisy (komentář)*. 2. vydání. Praha: Euronion, 2002. 1640. s.

RŮŽEK, Antonín. *Obžalovací zásada v československém, socialistickém trestním řízení*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1964. 218 s.

RŮŽIČKA, Miroslav, PŮRY, František, ZEZULOVÁ, Jana. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Praha: C. H. Beck, 2007. 730 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 1. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. 1501 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád. Komentář*. 2. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. 1508 s.

ŠČERBA, Filip. *Výběrová bibliografie článků z trestního práva 1997 – 2005*. Praha: Linde, 2006. 239. s.

Odborné stati

- CHYTIL, René. Právo poškozeného nahlížet do spisů. *Trestní právo*, 2000, č. 10, s. 12-13.
- GRUS, Zdeněk. Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 7, s. 203.
- JELÍNEK, Jiří. Postavení poškozeného v trestním řízení-možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. *Kriminalistika*, 2003, č. 2, s. 113-114.
- JELÍNEK, Jiří. Poškozený v trestním řízení po novele trestního řádu. *Čs. kriminalistika*, 1991, č. 2, s. 121.
- KLOUČEK, Zdeněk. Trestní oznámení: Legitimní postup, či zneužití práva? *Právní rádce*, 2000, č. 6, s. 31.
- KUCHTA, Josef. Nové pohledy na postavení poškozeného a oběti v trestním řízení., In *Sborník z vědecké konference uspořádané Vysokou školu Karla Engliše v Brně dne 30. 1. 2002*. Brno: Nakladatelství Linie, 2002, s. 64.
- LÁTAL, Jaroslav. Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. *Právní rozhledy*, 1994, č. 10, s. 346.
- MÁDR, J. Několik poznámek k novelizovanému ustanovení § 44 odst. 2 TrŘ. *Státní zastupitelství*, 2003, č. 4, s 11.
- OSMANČÍK, Otakar. K problematice obětí trestných činů. *Bílý kruh nebezpečí*, 1996, s. 7 - 11.
- PETŘÍČEK, Libor. K postavení poškozeného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2002, č. 6, s. 71-72.
- ROD, Jiří. Poškozený v trestním řízení a jeho možnosti k úhradě škody. *Právo a podnikání*, 2005, č. 3, s. 25.
- VANTUCH, Pavel. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). *Trestněprávní revue*, 2005, č. 1, s. 14 – 18.

RESUMÉ

This thesis deals with the status of “the injured” in criminal proceedings under the current Czech criminal legislation, and it also looks at the historical development of Czech regulation and I compare Czech and Slovak legal regulation.

The injured is both entity and a party in criminal proceedings and The Criminal Procedure Code defines the injured as “*the one to whom was caused a harm to health, property, moral or other kind of damage by a criminal offense.*” The one who feels to be morally or otherwise harmed, but to whom the incurred damage wasn’t caused with perpetrator’s fault or in causal link with the crime offense, can’t be considered to be the injured. The injured has to be distinguished from the term “crime victim”. The injured can be divided in two categories, which are “injured who can’t claim damages” and “injured with the right to claim damages.”

One chapter of the thesis is dedicated to the obstacles with the application of rights of the injured. These are 1) *personal reasons*, 2) *an extremely high number of victims*, 3) *the decision in civil or other proceeding* and 4) *the waiver of the rights of victims*. Another chapter focuses on the rights of the injured. They were in my work defined as rights that are inherent to all injured regardless to their claim for damages, according to the various stages of criminal proceedings, and rights that belong only to the injured with a claim for damages related to the application of their claim for damages.

Single chapters are also dedicated to the decision on a claim for damages and, in my opinion, to the most ambivalent institutes affecting the status of the injured, analysis of which is a key part of my work.

Specifically, these institutes are *the prosecution with the consent of the injured* and *request information about the dangerous accused*. I also briefly analyzed the institutes of “diversions”

Throughout my thesis I have also tried to come out with conceptions of improvement in regulation of the institutes as well as with my own points of view, while the suggestions “*de lege ferenda*” are included in the final chapter of his thesis.

SHRNUTÍ

Ve své diplomové práci se zabývám postavením poškozeného v trestním řízení dle současné právní úpravy, přičemž se též zmiňuji o jeho historickém vývoji a srovnávám jej se slovenskou právní úpravou.

Poškozený je jak subjektem, tak i stranou v trestním řízení a trestní řád jej definuje jako „*toho, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda.*“ Za poškozeného se však nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Poškozeného je nutno odlišovat od pojmu oběť trestného činu. Poškozené můžeme členit do dvou kategorií, a to na poškozené, kteří nemohou žádat náhradu škody a na poškozené s tímto právem.

Jednu kapitolu své práce jsem věnovala překážkám v uplatňování práv poškozeného, kterými jsou osobní důvody, mimořádně vysoký počet poškozených, rozhodnutí v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení a vzdáním se práv poškozeného. Další kapitolu jsem věnovala právům poškozeného, která jsem ve své práci rozdělila na ta, která jsou vlastní všem poškozeným bez ohledu na jejich nárok na náhradu škody, a to dle jednotlivých stadií trestního řízení a dále na práva, která náleží pouze poškozenému s nárokem na náhradu škody, která souvisejí s uplatněním jejich nároku na náhradu škody.

Samostatné kapitoly jsem dále věnovala rozhodnutí o nároku na náhradu škody, jakož i, dle mého názoru, nejrozporuplnějším institutům dotýkajícím se postavení poškozeného, jejichž rozbor je stěžejní částí celé mé práce. Konkrétně se jedná o trestní stíhání se souhlasem poškozeného a žádost o informace o nebezpečném obviněném. Stručně jsem také vymezila problematiku odklonů.

V rámci celé své diplomové práce také vyjadřuji návrhy na zdokonalení právní úpravy u příslušných institutů, jakož i vlastní názory, přičemž návrhy de lege ferenda jsem zahrnula do závěrečné kapitoly své práce.

SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV

Seznam klíčových slov v českém jazyce

Poškozený, trestní řízení, náhrada škody, oběť trestného činu, obviněný, rozhodnutí o nároku na náhradu škody, procesní práva, souhlas s trestním stíháním, uplatnění nároku na náhradu škody.

Seznam klíčových slov v anglickém jazyce

The injured, criminal proceedings, damages, crime victim, the accused, decision on a claim for damages, procedural rights, the prosecution with the consent of the injured, to claim damages.